

SB

B 436241

271
M96

CEYLON EN JAVA.

AANTEKENINGEN

VAN EEN

THEEPLANTER,

DOOR

G. MUNDT,

ADMINISTRATEUR VAN PARAKANSALAE.

*(Uitgegeven door de Maatschappij van Nijverheid
en Landbouw te Batavia).*

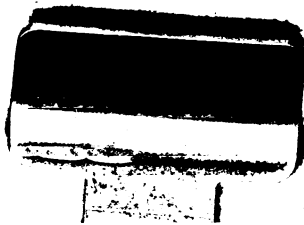
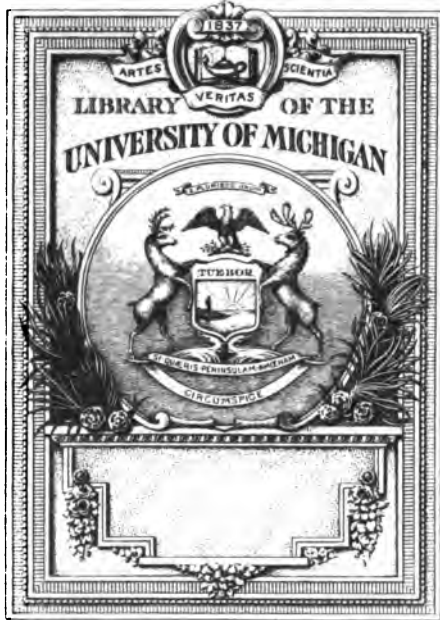
BATAVIA,
OGILVIE & Co.

1836.

J. H. de BUSAN

ROKIA 50

S B
271
M96

CYLON EN JAVA.

AANTEKENINGEN

VAN EEN

THEEPLANTER,

DOOR

G. MUNDT,

ADMINISTRATEUR VAN PARAKANSALAK,

I. INLEIDING.

Van de merkwaardigste gebeurtenissen op het gebied tropischen landbouw is ongetwijfeld de plotselinge ingang van de theecultuur op het eiland Ceylon. Het is niet meer dan een vijftal jaren geleden was die cultuur aldaar nog zoo goed als onbekend, en bepaalde personen tot enkele geheel op zich zelf staande proefaanbeelden, waarvan de opbrengst weinig of niets te behoeven had. Thans echter komt de uitvoer van thee van Ceylon reeds zeer nabij aan dien van Java, waar de uitvoer voor een verleden van meer dan een halve eeuw bestaan heeft, en voor de theeplanters op Java, die sinds ondervonden hoe hunne belangen geleden onder de mededinging van Assam en andere theeproducten van Britsch-Indië (1), is het dus eene zaak van

uitvoer van thee uit Britsch-Indië bedroeg in:

351	230.500	Eng. pond.	ter waarde van	Rs.	198.200
361	1.244.000	"	"	"	1.070.400
371	13.232.000	"	"	"	11.397.000
381	46.413.500	"	"	"	30.542.000
384	50.911.700	"	"	"	40.839.000
385	64.162.055	"	"	"	40.447.000
386	68.783.453	"	"	"	43.061.000

Burgervadigh
7538
Land econ.
1-9-1923
gen. 2

het grootste gewicht om na te gaan welke de omstandigheden zijn, die het mogelijk hebben gemaakt, dat de theecultuur op Ceylon binnen een tijdsverloop van vijf jaren een vlucht heeft genomen, waarvoor op Java meer dan vijftig jaren zijn noodig geweest.

Het is deze overweging, die ons aanspoorde ons persoonlijk van de toestanden op Ceylon te gaan overtuigen en de oorzaken na te sporen van een verschijnsel, waarvan men zich uit de gedrukte berichten alleen zoo moeilijk rekenschap geven kan. En die aandrang werd voor ons te grooter, omdat wij van nabij de ondervinding opdeden hoe weinig men van den kant van hen, van wier beslissingen de gang van zaken in deze gewesten afhangt, zich in den regel laat gelegen liggen aan hetgeen valt waar te nemen met betrekking tot de voorwaarden, waaronder de cultuur van concurrerende producten elders gedreven wordt. Een sprekend voorbeeld hiervan vindt men op bl. 25 van de Memorie, die de Vereeniging van beheerders van landbouwondernemingen te Soekaboemi in September van het vorige jaar aan de Regeering indiende. Uit het daar het plaatse voorkomende toch blijkt hoe de meermalen beproefde vergelijking van de voorwaarden van bestaan van de particuliere landbouw-nijverheid in Nederlandsch-Indië met die van Britsch-Indië en Ceylon veelal gewraakt wordt door de wegens hare algemeenheid niets beteekenende opmerking, dat te veel verschil van toestanden tusschen beide bezittingen bestaat om vergelijkingen van dien aard mogelijk te maken, — en de zucht om dienaangaande door eigen aanschouwing en waarneming een juist oordeel te kunnen vellen, werd voor ons een niet minder sterke prikkel dan het verlangen om onze zestienjarige ondervinding bij het theevak op Java opgedaan, te toetsen aan hetgeen Ceylon ons met betrekking zoo tot de cultuur als tot de wijze van bereiding der thee zou te zien geven.

Met dat doel aanvaardden wij in de maand Februarij. de reis naar Ceylon, en van onze daar opgedane ervaring

wenschen wij in de volgende blijdzijden een beknopt maar zooveel mogelijk volledig verslag aan onze medebelanghebbenden aan te bieden, in de hoop dat zulks ten goede zal kunnen komen aan een tak van landbouwnijverheid, waarvan het behoud voor menige streek van Java in den vollen zin des woords eene levensquaestie kan genoemd worden, en die zeker nog voor heel wat ontwikkeling en uitbreiding vatbaar zou zijn, indien zij van Staatswege dezelfde aanmoediging en ondersteuning ondervond als dit op Ceylon het geval is, niet alleen tot voordeel van de dadelijk belanghebbenden, maar ook tot voordeel van het algemeen, want aan de ontluiking der theecultuur heeft Ceylon het te danken, dat het bewaard is gebleven voor het verval, waartoe de achteruitgang der koffiecultuur noodwendig had moeten leiden.

II. Het Volk.

Uitgezonderd Britsch-Indië is Ceylon van alle Britsche Koloniën de tweede in rang, met het oog op de grootte der bevolking. Het volgt op Canada, het uitgestrekte Britsche domein in Noord-Amerika.

De bevolking van Ceylon telt ruim 2.700.000 zielen, waarvan het hoofdbestanddeel geleverd wordt door de eigen inlandsche bevolking, de Sinhalezen (ruim 1.800.000), en de Tamils (ruim 680.000).

Evenals in bijna alle tropische landen vormt de Europeesche bevolking een zeer klein deel van het geheel, (bijna 5000).

De oppervlakte bedraagt 24702 vierkante Engelsche mijlen, dat is ongeveer 1169 vierkante geographische mijlen. Derhalve telt Ceylon per vierkante geographische mijl eene bevolking van 2364 zielen.

Java daarentegen telt op eene oppervlakte van 2314 vierkante geographische mijlen (dus bijna dubbel zoo groot als Ceylon) eene bevolking van 19.129.875 zielen, of op de vierkante geographische mijl 8266 zielen, (dat is dus eene

bevolking ruim $3\frac{1}{2}$ maal dichter dan die van Ceylon). België, het dichtst bevolkte rijk van Europa, telt 10348 zielen per vierkante geographische mijl.

De Sinhalezen, de eigenlijke inlandsche bevolking van het eiland, bezitten of eenigen kleinen eigendom aan grond, waarop zij wonen en de voor hun onderhoud noodige voedingsmiddelen aanplanten, of zij zijn werkzaam als handelaren, klerken bij de verschillende openbare en particuliere takken van dienst en ook als huisbedienden.

In tegenstelling met Java, waar de inheemsche bevolking zich aan den arbeid op de cultuurondernemingen wijdt, worden de daarvoor op Ceylon benooodigde krachten gerecruteerd *niet* onder de inheemsche Sinhaleensche bevolking, doch onder de Tamils van Zuid-Indië en wel uit het Presidentschap Madras.

De belangrijke resultaten, daarmede verkregen, rechtvaardigen eene eenigszins uitvoerige beschouwing over deze hoogst interessante zaak; — vooral met het oog op de behoeften aan arbeidskrachten op Sumatra schijnt het van belang om de werkwijze met deze Tamilkoelies en de voorzorgsmaatregelen, door het Ceylonsche Gouvernement ten hunnen behoeve genomen, zoo nauwkeurig mogelijk te behandelen.

Evenals de Sinhalezen, zijn de Tamils van Madras, die daar ten getale van ruim $7\frac{1}{2}$ millioen zielen wonen, aanhangers van de Boeddha-leer. — Op Ceylon heeft echter de Islam belangrijke vorderingen onder beide rassen gemaakt, ten gevolge van hunne meerdere aanraking aldaar met Mooren en Arabieren. — In Madras zelve vindt men echter zoo goed als geene Mohamedaansche Tamils.

De bijna periodiek wederkeerende tijden van hongersnood in Madras, waar de dichtheid der bevolking ongeveer even groot is als op Java, doch daarentegen het volk niet, zooals daar in zijn eigen onderhoud en voedingsmiddelen kan voorzien, hebben op middelen bedacht doen zijn ten einde de bewoners zooveel mogelijk in hun onderhoud tegemoet te komen.

Sinds 1843 reeds heeft er emigratie plaats van Tamil koelies uit Madras naar Ceylon, om werkzaam te zijn bij de groote openbare werken en op de cultuurondernemingen, die langzamerhand aldaar in het leven werden geroepen.

In den beginne met zware voorschotten werkende, om de Tamils naar Ceylon te doen overkomen, is dit langzamerhand bijna geheel onnoodig geworden, zoodat men nu het merkwaardige feit ziet, dat de Tamils telken jaren op eigen kosten naar Ceylon reizen om daar te werken en na iets overgelegd te hebben weder naar Madras terug te keeren, hoewel er ook velen zich voor goed op Ceylon vestigen.

Over een tijdsverloop van 42 jaren, 1843—1885, zijn jaarlijks in doorslag op Ceylon aangekomen 67855 Tamils, mannen, vrouwen en kinderen, tegen dat er weder naar Madras terugkeerden 48929; een verschil opleverende van 18926, hetwelk gecompenseerd wordt door het sterftcijfer onder de Tamils en het cijfer diergenen hunner, die zich voor goed metterwoon op Ceylon gevestigd hebben. In de eerste jaren dezer immigratie was de opgave der vertrekkende Tamils zéér onvolledig en gebrekkig, zoodat het totaal verschil van 18926 stellig lager moet genomen worden.

De Tamil-immigratie op Ceylon heeft in waarheid niet minder weldadig gewerkt voor de koelies, als voor de planters en de kolonie in het algemeen.

Gedurende de eerste 12 jaren der immigratie was het sterftcijfer onder de Tamils zeer groot. Als redenen daarvoor worden opgegeven, dat in die jaren de bergdistricten van Ceylon nog niet door groote wegen voor het verkeer geopend waren; dat het Gouvernement nog geene maatregelen had genomen voor een immigratiedienst in de noordelijke provinciën van Ceylon en langs de noordkust, en dat de koelies de heete en droge vlakten van Indië verwisselden voor een koel en vochtig klimaat, waartegen zij in die dagen door gebrek aan kleederen, huisvesting, voedsel en geneesmiddelen slecht bestand waren.

Zooals de zaken echter thans in Ceylon staan, met

gediplomeerde doctoren, met hospitalen en personen van Regeeringswege belast uitsluitend om voor de belangen der koelies te zorgen in bijna elk district, waar de groote cultures gedreven worden, zijn er niet veel arbeidende klassen in de wereld, die beter betaald en verzorgd worden dan de koelies, die van Zuid-Indië naar Ceylon overkomen, om er op de cultuurondernemingen te werken en geld over te leggen.

Onder andere privileges deelen zij met den Gouverneur, de militairen en de Boeddha priesters in het voorrecht, dat zij vrijgesteld zijn van de op iedereen rustende verplichting om zes dagen 'sjaarlijks te werken aan de groote heerwegen der kolonie, of het equivalent van dien arbeid in geld op te brengen.

Op de cultuurondernemingen zijn woningen of barakken („lines”), min of meer gemakkelijk voor hen ingericht, en bezitten zij over het algemeen tuintjes met groenten en vruchten, zoowel als weidegronden voor hunne talrijke geiten en ruimte voor gevogelte.

Voor de ontwikkeling der arme koelies wordt evenzeer zorg gedragen als voor hunne gezondheid. Op de cultuurondernemingen en in vele districten zijn scholen geopend voor hunne kinderen.

Inderdaad, afgescheiden van de nadrukkelijke en strikt toegepaste wetten, kunnen en durven de planters, noch de openbare beambten voor de wegen, noch de ondernemers van bijzondere werken, in hun eigen belang de koelies slecht behandelen. Zij zijn vrije lieden; zij kennen hunne rechten en zij bezitten de gerechtshoven, om zich te beklagen. Daarbij zijn zij dicht bij hun „heimath”, te bereiken langs een weg, waarvoor het Ceylonsche Gouvernement al het mogelijke gedaan heeft en nog doet, om hem veilig en aangenaam te maken, zoowel voor den aankomenden, als den vertrekkenden arbeider. Langs den geheelen noordelijken heirweg zijn putten geboord, barakken voor tijdelijk verblijf en hospitalen gebouwd, waar steeds geneeskundige hulp kan verkregen worden.

Daarbij is de zeestraat tusschen Zuid-Indië en Ceylon eene goedkoope en veilige overvaart.

De Gouvernements immigratie-dienst in de noordelijke provincie en langs den noordelijken heirweg kost ongeveer 100.000 ropijen jaarlijks, behalve nog ongeveer 50.000 ropijen voor den geneeskundigen dienst, waarvan ongeveer 12.000 ropijen jaarlijks in de schatkist terugkeeren door de overvaartgelden der koelies, waarvoor het Gouvernement op de Gouvernements-veerbooten te Divipatam 25 cents per hoofd rekent.

De verdienste van een Tamil koelie op de Ceylonsche cultuurondernemingen bedroeg in doorslag van 37 tot 39 cent per dag (1), welk cijfer in de laatste tijden echter veel verminderde, terwijl naar de opgaven van een planter in Mysore (Zuid Indië), — die vroeger op Ceylon gewerkt had — deze niet meer betaalde dan hoogstens de helft van dat bedrag, of van 4 tot 6 ropijen per koelie en per maand van 26 werkdagen. De Zondagen worden als rustdagen gebezigd.

Eenige jaren geleden verklaarde Wm. MARTIN LEAKE in den Wetgevenden Raad van Ceylon, dat een flinke Tamil koelie op de cultuurondernemingen in Ceylon van 4,5 tot zelfs 7 ropijen per maand op zijn loon kon besparen, dus 84 ropijen 's jaarlijks. Doch dit was in de dagen van voorspoed der koffie-cultuur. In de laatste 6 of 7 jaren is dat niet meer het geval geweest, daar toen de koelies slechts gedurende een zekeren tijd van het jaar in dienst werden genomen om den oogst binnen te halen, terwijl zij in sommige gevallen niet altijd geregeld en ten volle betaald werden.

Als een bewijs van samenwerking der planters op Ceylon onderling diene, dat indien zij een gedeelte hunner Tamils tijdelijk niet meer noodig hebben, zij deze middels advertentiën aanbieden ten behoeve van andere onder-

(1) De ropij, die in Britsch-Indië annas en pies tot onderdeelen heeft (1 ropij = 16 annas en 1 anna = 12 pies), is op Ceylon verdeeld in 100 centen.

nemingen, van waar zij na afloop van hun werktijd weder op de oude ondernemingen terugkeeren.

De Tamils vereenigen zich geregeld onder een chef of hoofd, kanganie genaamd. Wanneer zij op Ceylon aankomen en niet dadelijk werk kunnen vinden, adverteeren deze „kanganies,” dat zij met een „gang” van zóóveel Tamils zijn aangekomen en hunne diensten de eene of andere onderneming aanbieden.

Getuigt dit alles niet van den gezonden, praktischen geest onzer Engelsche vrienden, die langzamerhand tot zelfs onder de Tamils is doorgedrongen?

De gevolgen van de moeilijke tijden voor Ceylon komen bijzonder duidelijk uit in de opgaven van aankomst en vertrek der Tamils in en uit Ceylon gedurende de laatste jaren, sints 1879. Immers, sinds dat jaar keerden er in het geheel 65000 méér naar Madras terug, dan er van daan kwamen. Doch tot groot voordeel van den koelie komt de oude vraag naar veel arbeiders krachtig terug tengevolge van het planten en plukken en de bereiding van thee.

Het inkomen van koelies in Madras is ellendig, vergeleken bij hetgeen zij in Ceylon kunnen verdienen. Over een uitgestrekt gedeelte van Zuid-Indië moeten huisgezinnen van 5 personen bestaan van een jaarlijksch inkomen van 60 ropijen *voor hun vijven*; eene som, die een flinke koelie in Ceylon in één goed oogstjaar van zijne verdiensten kan overleggen. Een inlandsche schrijver uit Madras, S. RAMIENAGAR, verklaart, dat de koelies aldaar in doorslag 30 ropijen hoogstens verdienen per jaar.

Waar zulke uitnemende werkkrachten aanwezig zijn in eene landstreek, die aan hare ontzettend zware bevolking zoo goed als geene verdiensten kan aanbieden, ten gevolge waarvan zij herhaaldelijk voor de verschrikkingen van den hongersnood geteisterd werd, is bij ons de vraag gerezen, in hoeverre deze Tamils óók aangewend konden worden voor de aan werkkrachten zoo groote behoefte hebbende ondernemingen op Sumatra. Onzes inziens zouden daarmede beide landstreken in de hoogste mate geholpen worden.

De overgrootte bevolking van Madras zou hare verdiensten kunnen vinden op Sumatra, even goed als thans op Ceylon, waar slechts een zéér klein gedeelte van de millioenen Tamils gebezigd wordt. — Daarbij diende de terugkeer naar hun geboorteland aan de koelies even gemakkelijk gemaakt te worden als op Ceylon, terwijl zij volkomen vrij moeten zijn om zich voor goed in het land hunner nieuwe inwoning te vestigen of niet.

Voor Sumatra zouden deze Tamils van onberekenbaar nut kunnen wezen. Behalve dat hetzachtzinnige, uitstekende en spaarzame arbeiders zijn, zouden zij een „contrepoids” vormen tegen de toenemende Chineesche immigratie en, als aanhangers van Boeddha, tegenover den ook dáár wassenden invloed van den Islam. Zij, die van nabij bekend zijn met de toestanden in Deli, weten maar al te zeer hoe de geheime genootschappen der Chineezen aldaar aanleiding zijn van de roof- en moordpartijen, die herhaaldelijk de ondernemingen ter Oostkust in opschudding brengen.

Op onze informatiën of het Gouvernement van Madras genegen zoude worden bevonden om mede te werken tot eene emigratie harer overbevolking van Tamil koelies naar Sumatra, op den solieden grondslag van Ceylon, werd ons verzekerd, dat het zeer zeker gaarne daartoe zou medewerken, zoo de Nederlandsch-Indische Regeering slechts aan ééne wensch wilde tegemoet komen, nl. de aanstelling van een Protector der Tamils op de hoofdplaatsen hunner vestiging. Deze wensch is, dunkt ons, billijkerwijze niet voor afwijzing vatbaar, en wanneer daaraan slechts wordt te gemoet gekomen is het te verwachten, dat bij het onderhanden nemen van de arbeiders-quaestie voor Sumatra, de Regeering van Nederlandsch-Indië van het Gouvernement van Madras een even welwillende medewerking zal ondervinden, als dit Gouvernement bij analogen grondslag verleend heeft aan het naburige Ceylon.

Voor Ceylon werkt alles mede om den aanvoer van werkkrachten voor de cultuurondernemingen zoo goedkoop en indirect zoo voordeelig mogelijk te maken. De

spoorwegen in Zuid-Indië vragen voor het vervoer van koelies $\frac{2}{3}$ cent per kilometer; die in Ceylon $\frac{25}{36}$ cent per kilometer en dat per kilometer-*baan*, niet per *tarief-kilometer*, waarmede men ten onzent op Java zoo bijzonder gul is.

Tegenwoordig zijn er in de plantersdistricten van Ceylon 24 Gouvernements hospitalen met apotheken, onder beheer van doctoren, waar zieke arbeiders kunnen worden opgenomen en behandeld op elk uur van den dag of nacht.

Elf afzonderlijke apotheken, onder beheer van assistenten, zijn er mede gevestigd, om arbeiders ten allen tijde geneeskundige hulp te verstrekken.

Bij elk hospitaal of elke apotheek behoort een zeker aantal cultuurondernemingen, die er omheen zijn gelegen, hetwelk bepaald is ten gerieve van de beheerders of eigenaars dier ondernemingen, die in urgente gevallen slechts de diensten hebben interoeopen van den doctor of assistent, belast met het hospitaal of de apotheek, waartoe de onderneming gerekend wordt te behooren.

Voor een zieken arbeider betaalt de onderneming 30 cents per dag voor het verblijf in het hospitaal en ten hoogste gedurende ééne maand, al mocht de zieke ook langer in het hospitaal verpleegd worden. Medicijnen worden tegen inkoopprijs aan de ondernemingen verstrekt voor eenvoudige ziektegevallen. Dit zijn de éénige uitgaven ten laste der ondernemingen. Alle andere uitgaven worden gedragen door het Gouvernement en het Geneeskundig Hulpfonds.

Planters in Ceylon verzekerden ons persoonlijk, dat zij gemiddeld jaarlijks ten behoeve hunner zieke arbeiders betaalden eene som van 100 tot 150 ropijen, welk bedrag in de jaren van epidemie, die echter zéér zeldzaam waren, wel eens klom tot 400 à 500 ropijen, ongeveer het bedrag, dat menige groote cultuuronderneming op Java geregeld jaarlijks aan doctor en geneesmiddelen uitgeeft.

Het Geneeskundig Hulpfonds wordt gevormd door een uitvoerrecht van 10 cents per centnerweight op koffie,

thee en cacao en van 20 cents per centnerweight op kinabast; verder door de ontvangsten, voortvloeiende uit de verpleging van de zieke arbeiders der cultuurondernemingen. In 1884 brachten die uitvoerrechten ten behoeve van het fonds op 52.455 ropijen, verdeeld als volgt:

Koffie.....	28.581	ropijen.
Thee.....	2.104	„
Cacao.....	871	„
Kinabast...	20.899	„
Totaal....	52.455	ropijen.

In vroegere tijden waren er ten behoeve der Tamils schikkingen getroffen, ten einde hen in de gelegenheid te stellen om door middel van de districtshoofden gelden over te maken naar hunne betrekkingen in Madras. Tegenwoordig is dat echter overbodig, daar allerwege door hen tot dat doel gebruik wordt gemaakt van de sinds ingevoerde postwissels.

Ziedaar in algemeene en eenigszins uitgewerkte trekken de resultaten van de samenwerking tusschen het Gouvernement van Ceylon en zijne planters, om de zoo gewichtige cultuurondernemingen te steunen ten opzichte van de eerste levensvraag daarvoor: *geschikte werkkrachten*.

Eene der hoofdzaken, waarop wij hierbij de volle aandacht wenschen te vestigen, is deze, dat het op zich zelf hoogst onbeduidend uitvoerrecht, geheven van de groote stapelproducten, *indirect* den planters weder ten goede komt, daar het, zooals hierboven vermeld, *uitsluitend* wordt aangewend om de kosten te helpen bestrijden voor den geneeskundigen dienst in de planters districten.

Onze hartelijke wensch is, dat de gezonde verhoudingen en bepalingen tusschen en ten behoeve van deze Tamil arbeiders, de cultuurondernemingen en het Gouvernement van Ceylon, bij den belangstellenden lezer en ook in de Regeeringskringen die aandacht zullen trekken, waarop zij naar onze meening ten volle aanspraak kunnen maken.

III. De groote Cultures.

KOFFIE.—THEE.—KINA.—CACAO.

Het zij ons vergund, bij den aanvang van dit hoofdstuk, aan onze vrienden op Ceylon onzen dank te betuigen, niet alleen voor de vriendelijke en gastvrije wijze, waarop wij overal door hen zijn ontvangen, doch ook voor de moeite, die ieder planter zich getroostte om zonder de minste reserve ons op de hoogte te brengen van alles, wat wij wenschten te zien en te weten.

De crisis, die door den tegenwoordigen internationalen samenhang van verkeer, nijverheid en handel, zich over de geheele wereld uitstreckte, deed haren verderfelijken invloed ook op Ceylon gelden. De planters aldaar hebben harde tijden achter den rug en *nog* gaan zij gebukt onder de verliezen van de vorige jaren.

Doch: „Never mind, we'll work for new returns”!

Dat getuigt voor hunne energie en het gezond begrip, dat zij *kunnen* en *weten*, wat zij *willen*.

Alle achting daarvoor!

A. DE KOFFIECULTUUR.

Het is naar wij veronderstellen aan iedereen bekend, dat de koffiecultuur de hoofdbron van inkomsten was voor de planters en de voornaamste cultuur van het eiland. Omstreeks 1690 werd de eerste koffie door de Hollanders op Ceylon aangeplant, doch eerst omstreeks 1718 werd met de geregelde cultuur er van aangevangen. Men plantte de koffie echter in de kuststreken, hetgeen niet de resultaten opleverde, die er van verwacht werden, waarom de cultuur in 1739 werd opgegeven. De Sinhalessche bevolking ging echter met den aanplant er van voort en toen de Engelschen heer en meester op Ceylon werden, vonden zij de koffie op de erven en rond de Boeddhatempels aangeplant (1).

(1) Verg. „Historisch-Statistische aantekeningen over de voortbrenging en het verbruik van koffie door Mr. N. P. VAN DEN BERG,” Tijdschrift van Nijverheid en Landbouw in N. I., dl. XXIV, 1879, bl. 427.

Sir EDWARD BARNES, een der eerste Engelsche Gouverneurs van Ceylon, was degene, die door het aanleggen van den grooten heirweg naar de bergstreken van Ceylon, deze voor het verkeer opende en door op zijne eigen onderneming in de bergen de koffiecultuur met kracht aan te vatten, den stoot gaf, waardoor de Ceylon-koffie gedurende jaren en jaren een der hoofdproducten werd op de wereldmarkt.

De verschillende ziekten, waarmede de koffieboom op Ceylon in de laatste jaren te worstelen had, waren oorzaak, dat de voortbrenging van koffie, die in 1879 nog ruim 824.000 centnerweight bedroeg, zóódanig achteruitging, dat men in 1886 over het algemeen niet meer dan 150.000 à 200.000 centnerweight verwacht.

Het is bijna onnoodig, met deze cijfers voor oogen, te verklaren, dat die vermindering van ruim 75% van dit hoofdproduct van Ceylon in zulk een kort tijdsverloop, den planters ontzaglijke verliezen heeft berokkend. Niet-tegenstaande deze groote verliezen schatte men toch nog in 1885 de totaal-aanplant van koffie op particuliere ondernemingen op 125.000 acres of 71.279 bouws.

De energie der Ceylonsche planters deed hen evenwel het hoofd boven water houden. Onmiddellijk legden zij er zich op toe om aan de kinacultuur, die sinds 1861 ook op hun eiland was ingevoerd, eene groote uitbreiding te geven.

Het resultaat daarvan was, dat binnen weinige jaren Ceylon de wereld verbaasde met eene voortbrenging van kinabast, die het ergste deed vreezen voor andere landstreken, waaronder Java, waar de kinacultuur nog in hare periode van ontwikkeling verkeerde.

Langzamerhand echter bleek het den Ceylonschen planters, dat hunne kinabasten arm waren aan kinine en toen hunne plantsoenen aangetast werden door den zoogenaamden kanker en den bekenden Heliopeltis Anthonii, liet het zich aanzien, dat zij verliezen zouden lijden, die hen met totalen ondergang dreigden.

Wederom versaaften zij niet en met hunne oude

energie, die hen met de pionniers van „the Far West” deed vergelijken, wierpen zij zich op de theecultuur en de cultuur van andere voor den groothandel nog bijkans nieuwe producten.

Voor zooverre wij gedurende ons kortstondig verblijf op Ceylon in de door ons bezochte streken hebben kunnen opmerken, is de bodem dáár oneindig armer dan die van Java. Een en ander werd ook door de planters van Ceylon volmondig erkend. Naar onze meening moet de enorme achteruitgang der koffievoortbrenging en de ziekelijke toestand der kinaplantsoenen op Ceylon gedeeltelijk daaraan worden toegeschreven.

Onzen eersten indruk verkregen wij gedurende het traject per spoorweg van Paradenya-Junction tot Nanu-Oya, een afstand van ongeveer 80 Eng. mijlen. En die indruk was ten opzichte der gronden alles behalve gunstig, hoewel het schilderachtige landschap, dat wij doorstoomden, met de fraaiste van Java kon wedijveren.

Langs dien geheelen afstand van 80 Eng. mijlen bevinden zich cultuurondernemingen, bijna allen aan elkander grenzende en slechts door een kleinen greppel van elkander gescheiden.

In deze streken heeft men geplant op gronden, die hellingen hebben van 35° en meer en in een bodem, die als bezaaid is met groote en kleine gesteenten, waartusschen de naakte rotsen zich overal vertoonen. Wij beaamden volkomen de door een Assamplanter gebezigde uitdrukking, dat deze gronden meer geschikt waren voor spoorweg-ballast, dan voor het drijven van intensieve groote cultures. Die ongunstige indruk werd echter later eenigszins gewijzigd, toen wij dieper in de vruchtbare valleien van het eiland doordrongen.

Nadat de koffie-aanplantingen op dezen rotsachtigen bodem eenige oogsten hadden afgeworpen en de voortbrenging daarna aanzienlijk begon te verminderen, plantte men op diezelfde gronden kina tusschen de koffie. Toen ook deze ziekelijk begon te worden, plantte men thee

daaronder, zoodat wij op menige plaats koffie, thee en kina door elkander aantreffen. Later zagen wij dat zeer vele ondernemers eenvoudig de takken van den hoofdstam der koffie-boomen afgekapt en zij tusschen de overblijvende stronken („stumps”) thee geplant hadden.

Aan intensieve grondbewerking en aanleg van terrassen op de hellingen, zooals hier op Java zonder uitzondering geschiedt, was zoo goed als niets gedaan. Men bepaalt zich op Ceylon eenvoudig tot het wieden; daartoe halen de koelies met een stokje het onkruid uit den grond.

Waar de bodem zulks toeliet, had men om het water aftevoeren eenvoudig „drains” gemaakt, die natuurlijkerwijze ook bij iederen regen de door het wieden losgewoelde aarde naar beneden voerden. Men beweerde echter dat de grond er zóó hard was, dat er voor afspoeling geen gevaar bestond. *Ons* is echter gebleken, dat na eene regenbui van weinig beteekenis niet alleen massa's goeden grond aan de uitmondingen van de „drains” werden aangetroffen, doch ook groote hoeveelheden bladeren, die op Java vooral bij de theecultuur zoo bijzonder in waarde worden gehouden als zoogenaamde groene bemesting.

Aan het planten wordt ook zeer weinig zorg besteed; van de geringste tot de zwaarste helling trekt men eenvoudig lijnen recht naar beneden en plant daar langs, en niet zooals op Java zooveel mogelijk langs horizontale lijnen.

B. DE THEECULTUUR.

Mag men eene mededeeling van Sir JAMES EMERSON TENNENT in zijn bekend werk over Ceylon gelooven (1),

(1) „The cultivation of tea was attempted by the Dutch, but without success”; James EMERSON TENNENT, *Ceylon; an account of the island physical historical and topographical*; London, 1860; I, 89. Van wanneer de hier bedoelde proefnemingen dagteekenen blijkt niet; doch het zou ons niet verwonderen indien zulks omstreeks het jaar 1730 het geval ware geweest, want in dien tijd schijnt de O. I. Compagnie er ook aan gedacht te hebben om de theecultuur op Java in te voeren. Immers in den brief van Gouverneur-Generaal en Raden aan Heeren *Zeventien*en van 8 December 1728 wordt gesproken „van de geordonneerde aanplantinge van thee, waartoe men alle uytdrukkelijke middelen sal in 't werk stellen, hoewel de apprentie

dan moeten in den tijd, toen de Hollanders nog meester van het eiland waren, reeds proeven met de cultuur van den theeheester genomen zijn, doch zonder gunstige uitslag, en sedert werd van nieuwe proefnemingen niets meer vernomen, tot eindelijk in 1841 of 1842 enkele theeplanten van China naar Ceylon werden overgebracht, en men er zelfs in slaagde om door bemiddeling van een deskundigen Chinees eenige ponden thee te bereiden waarvan het kostende echter op niet minder dan £ 5 per pond moet zijn te staan gekomen. Dit voorbeeld schijnt anderen te hebben afgeschrikt om verder werk van de zaak te maken; maar in 1865 werd zij weder opgevat door eene met Assam-planters in betrekking staande firma, die weldra een aanplant van 100 acres in den grond had, en daarvan een product verkreeg, dat op de Londonsche markt zeer gunstig werd beoordeeld. Gaandeweg echter liet men de zaak weder loopen, en misschien zou er van verdere proefnemingen met thee in het geheel geen sprake meer geweest zijn, indien de achteruitgang van de koffie-cultuur tengevolge van de hand over hand toenemende bladziekte, niet menigen planter naar andere middelen van bestaan had doen omzien. Behalve op de kina, waarover straks nader, viel nu eerlang ook de aandacht van velen op de cultuur van thee, die men in het Noorden van Indië, en meer bepaald in Assam, zulk eene verbazende vlucht had zien nemen, en begunstigd door de omstandigheid, dat het verkrijgen van theezaad uit Britsch-Indië van lieverlede veel gemakkelijker en goedkooper dan in vroeger jaren geworden was, wakkerde de zucht om het ook met de thee eens te beproeven bij de planters op Ceylon van jaar tot jaar aan, om weldra over te slaan tot een algemeenen wedstrijd, waarvan de volgende cijfers eenig denkbeeld

tot deze culture niet zeer favorabel schijne, alzoo verscheyden liefhebbers bereids hebben ondervonden, dat de theeboom in deze landen niet wil groeijen. "Egter", dus heet het in dien brief verder, "sal dit ons niet weerhouden om een nader preuve te doen nemen, onder belofte van een premie aan den leverancier van het eerste pond thee, die alhier zal wezen gewonnen." Jhr. Mr. J. K. J. DE JONG. *De opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië*; IX, bl. 138.

geven kunnen. Er waren in cultuur gebracht en met thee beplant:

in 1872	10 acres	1879	6500 acres
1873	250 „	1880	9274 „
1874	350 „	1881	13500 „
1875	1080 „	1882	22000 „
1876	1750 „	1883	32000 „
1877	2720 „	1884	67000 „
1878	4700 „	1885	102000 „

terwijl van het daarvan verkregen product is uitgevoerd:

in 1872	nihil	1879	95.969 ₧.
1873	23 ₧	1880	162.575 „
1874	492 „	1881	348.157 „
1875	1438 „	1882	697.268 „
1876	757 „	1883	1.665.768 „
1877	2105 „	1884	2.392.973 „
1878	19607 „	1885	4.277.235 „

en gedurende het eerste semester van 1886 3.605.336 ₧ tegen 1.816.993 in het eerste semester van 1885.

Ziedaar de eerste resultaten van de „rush into tea”, die gezegd kan worden van het jaar 1880 of 1881, dus slechts van een vijftal jaren geleden te dagteekenen, en wat staat ons in dit opzicht nu verder nog te wachten?

Op Ceylon zelf koestert men dienaangaande de meest grootsche verwachtingen. Volgens velen lijdt het geen twijfel, dat binnen weinig jaren eene uitgestrektheid van 200000 à 250000 acres met thee zullen beplant zijn, daargelaten nog de eigen aanplantingen van de inlandsche bevolking, die zich reeds nu op de teelt van den theeheester begint toe te leggen, met het doel om de te oogsten bladeren aan de Europeesche planters te verkoopen, en met het oog op een en ander acht men den tijd niet verre meer, dat Ceylon eene hoeveelheid van 60 à 80 miljoen ponden thee per jaar zal kunnen uitvoeren.

Mocht het werkelijk hiertoe komen, dan zouden de dagen van de theecultuur op Java spoedig geteld zijn, want aan eene zoo overweldigende mededinging is op den duur

onmogelijk het hoofd te bieden, wanneer de voorwaarden, waaronder de strijd moet gevoerd worden, niet gelijk zijn, en dat dit ten nadeele van Java maar al te zeer het geval is zullen wij gaandeweg gelegenheid hebben op te merken. Maar op grond van hetgeen wij met eigen oogen konden waarnemen gelooven wij in gemoede, dat op die zoo grootsche verwachtingen vrij wat valt af te dingen. Vooreerst toch laat de geaardheid van den grond, gelijk wij reeds aantoonde, hier en daar heel wat te wenschen over; maar wat de toekomst der cultuur in nog sterker mate bedreigt is, dat men die toekomst in de meeste gevallen maar al te zeer aan het heden opoffert door het plegen van rooibouw op een voet, waarvan men op Java, bij de door Europeanen gedreven landbouw-nijverheid althans, niet veel voorbeelden zal aantreffen.

„To make mony and go home”, schijnt vóór alles de bedoeling van het meerendeel der planters op Ceylon te zijn, en in verband hiermede openbaart zich schier allerwege een streven naar „quick returns”, — gelijk men het noemt, — dat het plukken van de meeste tuinen op veel te jeugdigen leeftijd tot dadelijk gevolg heeft. Zelfs op ondernemingen, die zich wegens goed en degelijk beheer een naam hebben gemaakt, en die zich op het bezit van werkelijk fraaie aanplantingen kunnen beroemen, werden de heesters na een uitloop van 3 à 4 bladeren reeds geplukt, zoodat alleen het keppelblad overblijft, — eene methode, die men onzes inziens niet ongestraft kan volhouden, want binnen weinig jaren moeten de heesters geducht in hunne voortbrenging er door achteruitgaan.

Ook de omstandigheid, dat men zelfs thee-aanplantingen aantreft op hoogten van 5000 à 7000 voeten boven de zee, moet er toe leiden, dat veel van de thans nog gekoesterde verwachtingen onvervuld zullen blijven, want reeds leerde de ondervinding, dat op dergelijke hoogten veel nadeel van nachtvorsten wordt ondervonden, wat op den uitloop der heesters niet dan nadeelig werken kan.

Maar wat onzes inziens bovenal tot teleurstellingen leiden zal is de weinige zorg, die bij het kiezen van theezaad schijnt te hebben voorgezeten. Ten einde met spoed te kunnen planten legde men als het ware de hand op alles wat men maar machtig kon worden, en ofschoon wij nu op verscheidene ondernemingen zeer fraaie oorspronkelijke (indigenous") en hybride typen van den Assam theeheester aantreffen, ontmoetten wij aan den anderen kant ook menige aanplanting, waar de aard van den heester veel te wenschen overliet.

Op grond van een en ander durven wij met vrij veel zekerheid voorspellen, dat langzamerhand menige onderneming, waarvan men zich thans gouden bergen belooft, zal moeten worden verlaten, wijl het spoedig blijken zal dat zij in plaats van winst slechts verlies geeft, en onwaarschijnlijk achten wij het volstrekt niet, dat evenals zulks vroeger in Britsch-Indië bij den aanvang der theecultuur het geval is geweest (1), op de thans nog op Ceylon woedende theekoorts een tijdperk van reactie zal volgen, dat veel zal doen te gronde gaan van hetgeen thans eene schitterende toekomst schijnt te beloven.

Maar al blijkt het opvoeren van de theeproductie van Ceylon tot eene hoeveelheid van 60 à 80 millioen ponden een hersenschim, al blijft de werkelijkheid er meer dan de heeft beneden, ja al mocht men het niet verder brengen dan tot een 20 millioen ponden, waarmede naar onze meening reeds binnen weinige jaren zal moeten worden rekening gehouden, dan nog staat aan onze theeplanters op Java een harden strijd te wachten, want omtrent één zaak is bij ons geen twijfel meer sedert wij ons met eigen oogen van de toestanden op Ceylon hebben kunnen overtuigen, dat namelijk bijna elk verschil tusschen de toestanden aldaar en die op Java, een verschil is in het voordeel van Ceylon.

Alleen met betrekking tot de geaardheid van zijnen

(1) Zie K. W. VAN GORKOM, *De Oost-Indische Cultures in betrekking met handel en nijverheid*; I, bl. 335.

bodem wint Java het; maar voor de koffiecultuur moge deze factor van alles overwegend belang zijn, voor den theeheester, die zelfs welig tiert op gronden, waar de koffie mislukt, doet deze omstandigheid er minder toe. Van veel meer belang voor den theeplanter zijn de klimatologische verhoudingen, en in dit opzicht is het klimaat van Ceylon een als uitgezocht klimaat voor de theecultuur, want de langdurige droogten, die hier soms zoo noodlottig op de opbrengst van onze theeondernemingen terugwerken, zijn er onbekend. Het geheele jaar door valt er nu en dan regen, even als op Sumatra, en deze meer gelijkmatige verdeeling van den regenval over twaalf maanden van het jaar kan niet anders dan bevorderlijk zijn voor den geregelden groei en uitloop van den theeheester, terwijl op Java die uitloop door volslagen gebrek aan regen soms maanden achtereen stilstaat.

Maar dit natuurlijke voordeel wordt meer dan in de schaduw gesteld door de gunstiger oeconomische voorwaarden, waaronder de thee-industrie op Ceylon gedreven wordt. Aan goedkope arbeidskrachten is geen gebrek, zooals wij in een vorig hoofdstuk reeds aantoonde, en vraagt men de planters wat zij aan belastingen hebben te betalen, dan luidt hun antwoord onveranderd: zoo goed als niets, want inderdaad bepaalt het offer, dat zij aan den fiscus hebben te brengen, zich tot de betaling van het hoogst onbeduidende uitvoerrecht, waarvan boven op bl. 10 is gesproken, en dat voor de thee op 1/10 cent per Eng. pond neerkomt. Grondbelasting of verponding kent men er niet; erfpachtscanon evenmin; met hoofdgelden ten laste van het werkvolk heeft men niets te maken, terwijl, zooals later meer uitvoerig zal worden aangetoond, het transport van het product naar de afscheepsplaats bijna de helft goedkoop is dan op Java. Vreemd zag men dan ook op van onze mededeeling, dat blijkens de authentieke becijferingen, toegevoegd aan onze Soekaboemische Memorie, de fiscale eischen op Java van $3\frac{1}{4}$ tot 12 centen per kilogram thee uiteenloopen. „You

are not such fools to pay these exorbitant taxes",— en „at any rate we need not be afraid of Java competition", was bijna overal het bescheid, dat ons bij de bespreking van dit onderwerp gewerd, en zelfs kwam de opmerking meermalen te berde, dat het eene regeering, die er vóór alles op uit is om de particuliere landbouw-nijverheid te doen strekken tot middel om der schatkist directe baten te verzekeren, met de ontwikkeling diër nijverheid geen ernst kan zijn. Eerlijker ware het, zoo redenteerde men, om de zaak zelf in handen te houden en op den ouden voet cultures voor staatsrekening te drijven, dan particuliere planters te verlokken om hunne kapitalen te steken in ondernemingen, die tengevolge van de fiscale lasten, waaronder zij gebukt gaan, de concurrentie met landen, waar milder beginselen gehuldigd worden, op den duur toch niet kunnen volhouden!

Wat de verhouding van de Ceylonsche theeplanters tegenover hunne geldschietters betreft gelooven wij niet, dat zij onder meer bezwarende voorwaarden werken dan dit met onze theeplanters op Java in den regel het geval is. Voor zoover wij ons dienaangaande inlichtingen hebben kunnen verschaffen gelooven wij als zeker te mogen aannemen, dat de meeste ondernemingen op Ceylon met het eigen kapitaal der eigenaars worden gedreven. De zaak is deze, dat in den goeden tijd der koffiecultuur een aantal ondernemingen van de hand zijn gezet, waarop een gedeelte der koopsom als hypotheek gevestigd bleef, terwijl de vroegere eigenaar het eiland verliet om zich bij voorkeur in Schotland te vestigen. Daar vindt men verreweg het meerendeel van de belanghebbenden bij cultuurondernemingen op Ceylon; doch de koffie-krach, die een tijdlang de toekomst zoo ernstig bedreigde, maakte eerlang een eind aan hunne verwachtingen voor de toekomst, en menigeen zag zich genoodzaakt om zijn reeds verkocht bezit tegen de hypotheekwaarde weder over te nemen, ten einde de exploitatie van de onderneming voor eigen rekening voort te zetten. Velen nu namen

het werk zelf in handen met behulp van de middelen, waarover zij alsnog beschikten, en gingen daarbij te werk met eene inderdaad zeldzame mate van spaarzaamheid en zuinigheid, die onvoorwaardelijk aanbeveling en navolging zou verdienen, indien ook daarbij de toekomst der onderneming niet op bedenkelijke wijze werd in de waagschaal gesteld door een goeden aanplant en eene behoorlijke bewerking van den grond ondergeschikt te achten aan den toeleg om zoo spoedig mogelijk van den heester te halen wat er van te halen is, en door het verkrijgen van „quick returns” het opnemen van kapitaal bij anderen onnoodig te maken. Het is er bij verreweg de meesten alleen om te doen hunne onderneming ten spoedigste tot een zekeren schijn van bloei op te voeren, ten einde ze andermaal van de hand te zetten (to sell out again), en met dit streven houden naar onze meening verband de rooskleurige voorstellingen, die b. v. worden aangetroffen in het onlangs verschenen werkje van een zekeren JOHN HAMILTON, *The Ceylon tea industry, an opening for men of moderate capital*, waarin gouden bergen beloofd worden aan ieder, die zijn geld in Ceylonsche theeondernemingen steken wil (1).

Het is er echter verre van, dat alle ondernemingen door de eigenaren zelve beheerd worden. Velen hunner zijn in het moederland gebleven, en laten hunne belangen behartigen door handelshuizen te Colombo, die op hun beurt wederom „visiting agents” benoemen om den gang van zaken op de onderneming zelve na te gaan; doch te oordeelen naar hetgeen wij van hunne bemoeiingen konden waarnemen of hoorden verhalen, gelooven wij, dat die agenten het stelsel van „quick returns” op nog roekeloozer en gevaarlijker wijze doordrijven dan de meeste eigenaren, die hunne ondernemingen zelf in beheer hebben genomen.

(1) Zie over dit geschrift een opstel van R. A. K. in de *Indische Mercur* van 22 Mei 1886; een blad, dat steeds blijk geeft van groote belangstelling in de theeindustrie van Java.

Voor zoover er voor het drijven der zaken gelden van derden moeten worden opgenomen, zijn de voorwaarden niet bezwarender dan die, waaraan een planter op Java zich in den regel heeft te onderwerpen. De rente, die bij het sluiten van een consignatie-contract wordt bedongen, bedraagt meestal 7 à $7\frac{1}{2}$ percent, met eene commissie van $2\frac{1}{2}$ percent van het netto provenu der verkochte producten en $2\frac{1}{2}$ percent van het inkoopsbedrag van materialen, gereedschappen, machineriën, enz., blijkens de aan den planter steeds in originali toegezonden wordende facturen en rekeningen. Over de stille winsten van hunne agenten bij den inkoop van zaken ten behoeve der ondernemingen hebben wij van den kant der Ceylonsche planters nooit een enkele klacht vernomen.

Zoo werken dus alle omstandigheden zamen om de noodzakelijke productiekosten van de thee op Ceylon terug te brengen tot een cijfer, waarvan wij op Java het geheim vooralsnog niet bezitten. Wel hechten wij voor ons zelven nog niet veel geloof aan de verklaring, voorkomende in het rapport van het subcomité te Maskeliya van de sedert jaren op Ceylon gevestigde Planter's Association, dat de kostprijs van de thee niet meer behoeft te bedragen dan 24 ropij centen per Eng. pond („that careful planters under average circumstances as regards climate, soil, jat of tea, &c. ought to turn out their tea at not more than 24 cents per @”), maar het in de Soekaboemische Memorie, bl. 28, aangenomen middencijfer van 30 ropij centen voor den kostenden prijs te Colombo van één pond thee zal, gelooven wij, niet ver van de waarheid zijn, en vergelijken wij hiermede den kostprijs van Java-thee, dan stuiten wij op een in het oog loopend verschil, dat voor de thee-industrie alhier een weinig be-
moedigend vooruitzicht opent. Volgens de boeken van de onderneming Parakansalak is de daar vervaardigde thee, met inbegrijp van de transportkosten tot Batavia, doch zonder rente, gedurende de laatste vijf jaren te staan gekomen op $37\frac{8}{10}$ centen per half kilo; de thee van de

onderneming Sinagar heeft gedurende dat zelfde tijdsverloop dooréén gekost $38\frac{1}{4}$ cent per half kilo, insgelijks zonder rente; en de gedrukte verslagen van de Bagelen Thee- en Kina-maatschappij leeren, dat het kostende van het theeproduct van 1884 $44\frac{3}{4}$ cent en dat van 1885 $41\frac{1}{2}$ cent heeft bedragen.

Op grond van een en ander hebben wij de vaste overtuiging gekregen, dat niet de minste overdrijving is aan te wijzen in hetgeen de reeds meermalen aangehaalde Soekaboemische Memorie bevat omtrent de gunstiger verhoudingen, waaronder de Ceylonsche planter werkt, in vergelijking met zijne mededingers op Java, en wij kunnen thans ook de verzekering geven, dat alles wat daar gezegd werd over den voor de belangen van planters zoo buitengewoon gunstigen invloed van den tegenwoordigen toestand van den geldsomloop op Ceylon, volkomen met de waarheid overeenstemt.

Herhaaldelijk kwam ons bij ons verblijf op verschillende ondernemingen onder de oogen een kantooralbum, o. a. bevattende herleidingstabellen, waaruit men met één oogopslag kon nagaan hoeveel bij een zekeren verkoopprijs van thee te Londen het equivaleerend bedrag in ropycenten is bij een vracht van x shillings per ton en bij een koers van x shillings per ropij. Als mogelijk voorkomende koersverhoudingen waren voor de te maken berekeningen noteeringen van 1 sh. 10 d. tot 1 sh. 6 d. aangenomen; maar reeds tijdens ons verblijf op Ceylon bleken die tabellen soms onbruikbaar, wijl de koers beneden 1 sh. 6 d. was gedaald, en zelden bleef men in gebreke om er op te wijzen hoe elke daling van den koers van 1 penny voor den planter gelijk stond met 4 ropijcenten per pond meer voor zijn thee. Inderdaad, in den tegenwoordigen stand van den wisselkoers ligt voor een groot deel de verklaring van de opgewondenheid, waarmede men op Ceylon de theecultuur heeft ter hand genomen. Een factuur thee b. v., die te Londen netto opbrengt £ 1000, levert den afzender bij verrekening tot den tegenwoordigen koers van 1 sh. 5d. een bedrag op van Rs. 14117, terwijl

hem bij een koers van 1 sh. 6 d. slechts Rs. 13333 $\frac{1}{8}$ zou kunnen te goed komen. Bij een koers van 2 sh. per ropij, den vroegeren parikoers, zou dezelfde partij thee slechts Rs. 10000 in zijne handen hebben doen komen, en van daar dan ook dat de Ceylonsche planters niets meer duchten dan de pogingen om tot een herstel van de vroegere waarde-verhouding tusschen goud en zilver, en daarmede tot het herstel van den wisselkoers op den normalen voet van vroeger te geraken, want zij begrijpen, dat het dan met hun rijk voor goed gedaan is. Hoe ongehooflijk het ook schijnen moge, het is een niet te loochenen feit, dat de werkloonen op Ceylon in den loop der laatste tien, twaalf jaren eer gedaald dan gestegen zijn; dat dit ook met het meerendeel der artikelen van inlandsche voortbrenging het geval is, en dat zelfs vele uit Europa ingevoerde artikelen thans tegen lagere prijs verkrijgbaar zijn dan dit het geval was vóór de waardevermindering van het zilver haar invloed had doen gelden. Zoodoende is het voordeelig koersverschil schier ten volle een zuivere baat voor den planter geworden, zonder welke hij zich op den duur onmogelijk kan staande houden, doch waarvan hij inmiddels partij trekt op eene wijze, die zijn mededinging voor ons Java-planters hoe langer hoe gevaarlijker maakt. Wij toch zijn van dat koers-avans, waaraan de Ceylonsche planter genoeg heeft om zijne rekening met een voordeelig saldo af te sluiten, geheel verstoken, en nu moge men, om ons te troosten en moed in te spreken beweren, dat de tegenwoordige koersverhoudingen, waaraan Ceylon grootendeels zijne herleving heeft te danken, op den duur niet bestaanbaar zijn kunnen, de planter op Ceylon, wien men die mogelijkheid voor oogen houdt, hecht daaraan even veel waarde als aan de mogelijkheid, dat op een goeden dag de Adams piek kan instorten en zijne onderneming kan bedelven.

En in dit opzicht kunnen wij hun geen ongelijk geven, want niets schijnt ook ons geringer dan de kans om de zaak van het geheel uit zijn verband gerukte Indische

muntwezen weder op den vroegeren voet terug te brengen. Maar des te harder zal voor ons de strijd worden, dien wij tegen Ceylon en Britsch-Indië te strijden hebben, wijl wij verstoken blijven van het voordeel, dat voor de planters aldaar in elke nieuwe daling van het zilver gelegen is. Wij krijgen voor een netto provenu van £ 1000 in Londen dooréén slechts *f* 12000 Ind. Courant en soms niet meer dan *f* 11900 Ind. Courant in handen, terwijl wij thans op *f* 16000 à *f* 16500 Indisch Courant zouden kunnen rekenen, indien ons de gelegenheid tot het doen aanmunten van zilveren standpenningen niet was afgesloten. Bij het schrijven van deze regelen ligt voor ons de afrekening van eene partij van 24825 h. k. Parakansalak thee, per S.S. *Utrecht* verzonden, die te Londen netto rendeerden £ 958, welk bedrag tot den koers van *f* 12.02^s alhier met *f* 11517.95 in ons credit is gebracht, makende per half kilo 42^s/₁₀ cent netto. Had nu de afrekening van die £ 958 kunnen geschieden tegen den koers van *f* 16¹/₂ per pond sterling (die bij vrije zilveeraanmuntung ongeveer als equivaleerend ware aan te nemen) dan zouden wij een bedrag van *f* 15807 of 63 centen per half kilo in handen hebben gekregen; een verschil dus van ruim 20 centen per h. k., of aanmerkelijk meer dan het bedrag, waarvan het voortbestaan van de meeste ondernemingen op Java afhankelijk kan zijn.

Tegenover deze quaestie van het koersverschil verzinken bijna alle andere verschillen tusschen de toestanden op Ceylon en op Java eigenlijk in het niet; maar volledigheidshalve moeten wij ten slotte toch nog melding maken van een andere omstandigheid, welke de theeplanters op Ceylon ook in hun voordeel hebben, namelijk het bestaan van eene theemarket te Colombo zelf, waar een goed deel van het product tegen contant geld van de hand wordt gezet. Bijna elke week worden publieke veilingen gehouden, die steeds zeer de aandacht trekken, en waarbij het nimmer aan gewenschte mededinging ontbreekt. De pogingen, eenige jaren geleden in het werk

gesteld om eene theemarkt te Batavia in het leven te roepen zijn, gelijk men weet, geheel mislukt, en al de Java thee moet mitsdien voor plantersrekening ten verkoop naar Europa worden gezonden.

Met eenige mededeelingen van technischen aard zullen wij thans dit deel van ons betoog besluiten.

De machinale bewerking van thee op Ceylon is nog vrij primitief. Op vele ondernemingen wordt de thee slechts met de hand of met de „hand-tea-roller” verwerkt. De ondernemingen Abbotsford, Carolina, Mariawatte en eenige anderen, maakten daarop echter eene gunstige uitzondering. Vooral op laatstgenoemde onderneming overtreft de installatie voor de machinale bereiding alles, wat wij tot dusverre, zelfs op Java, gezien hebben. Indien men zich dan ook op Ceylon en evenzeer op Java, over het algemeen en voornamelijk in de hooger gelegen streken op betere installaties toelegde, zou het product stellig nog hogere prijzen behalen dan nu het geval is.

Wat men in Ceylon en Britsch-Indië verstaat onder verflensen van het versch geplukte blad, is ons thans duidelijk geworden. Men laat bijna alle waterdeelen uit de bladeren trekken, waarbij men zooveel mogelijk de zonnearmte vernijdt, ten einde te voorkomen, dat de randen van de bladeren verkleuren. Hierna wordt de thee onder zware drukking in de machines bewerkt en zeer zwaar gerold, daarbij zorg dragende, dat er niet te veel sappen uit de bladeren geperst worden, maar toch dat alle bladcellen eene goede kneuzing ondergaan.

Op Parakansalak worden thans de bladeren onder die zware drukking van 30 tot 35 minuten in de machines gerold en zelfs dan zagen wij weinig sappen in de benedenbak van den roller druipen.

Na deze zware bewerking wordt de thee op kleurbakken gelegd en verder bereid als vroeger door ons werd aangegeven in het Maartnummer dl. XXXII bl. 265 vv. van het *Tijdschrift van Nijverheid en Landbouw* (Batavia, 1886).

Vooral het verflensen en rollen, zooals boven beschreven, kunnen wij door de thans opgedane eigen ervaring ten zeerste aanbevelen en dit maakt de *éénige* wijziging uit in de machinale bereiding, zooals door ons in bovenbedoeld artikel in het *Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw* werd aangegeven.

Op het gebied der machines bleek ons ten duidelijkste, dat de JACKSON's machineriën, te Londen door de firma MARSHALL & SONS en te Colombo door de firma WALKER & Co. vervaardigd, boven alle andere de voorkeur verdienen.

Het gebruik van de door de verschillende uitvinders in den handel gebrachte groot aantal verschillende patenten, waarvan wij er verscheiden op Ceylon in werking mochten zien, werd niet alleen door ons, doch ook door de Ceylonsche planters zelven afgekeurd. Zelfs de „GREIG'S X all withering and drying machine," waarvan zulk eene verbazende reclame is gemaakt (1), bleek een „total failure" te zijn, want na twee keeren ernstige proeven genomen te hebben, waren de uitkomsten van dien aard, dat men de machine eenvoudig op zijde moest zetten. Het bleek namelijk, dat de in die machine verflenste bladeren na rolling onmogelijk de gewenschte roodkoperkleur konden verkrijgen en dat zij slechts voor de bereiding van groene thee geschikt zou zijn.

Alleen maakt op de verschillende andere systems van theerollers eene gunstige uitzondering de „LYLES Tearoller." Echter blijven de JACKSON's machineriën toch boven deze te verkiezen, want niet alleen dat de kosten slechts iets geringer zijn dan de grootste soort Excelsior Tearollers, is de hanteering in LYLES' machine van het theeblad door het rollen in zakken te lastig, om niet de eenvoudiger Excelsior verre de voorkeur te geven.

De JACKSON's *Machineriën* bestaan uit:

1°. de *Excelsior Tearoller*, geleverd te Colombo £ 138-15-0.

2°. de *Ceylon Tearoller*, geleverd te Colombo £ 130-0-0.

(1) Men zie ook het zoo even genoemde Tijdschrift, dl. XXX bl. 408, dl. XXXI bl. 244, dl. XXXII bl. 1, 4 en 29 sub y.

3°. de *Universal Tearoller*, geleverd te Colombo £ 92-0-0, en nog eene kleinere soort, welke zoowel door handenarbeid als machinaal gedreven kan worden en geleverd te Colombo £ 45-0-0 kost.

Van deze laatste kleinere soort zullen wij van de firma WALKER & Co. te Colombo één exemplaar ontvangen. Overeenkomstig haar verzoek wordt zij op onze onderneming gesteld, ten einde deze zooveel mogelijk op Java bekend te maken en de aanschaffing er van hier ingang te doen vinden.

De constructie er van is eenigszins anders dan het gewone Excelsior-systeem. Zoodra hij op een der etablissementen van onze onderneming zal zijn in elkander gezet kan ieder belangstellende haar komen bezichtigen.

De drie eerstgenoemde theerollers hebben alle hetzelfde systeem, doch dragen verschillende namen, corresponderende met de verschillende capaciteit.

Met betrekking tot de „*Tea Dryers*” zagen wij verschillende systemen in werking; ook hierin dragen de JACKSON'S machineriën den eerepalm weg. Zijn „*Victoria*” en „*Venetian Dryers*” verdienen beiden, hoewel eenigszins kostbaar, boven alle anderen de voorkeur, zoo wegens hunne groote capaciteit als wegens hunne soliediteit. Beide hebben slechts geringe drijfkracht noodig.

De sedert enkele jaren op Java ingevoerde „*KINMOND Tea Dryer*” blijkt, niettegenstaande zijne groote kostbaarheid, te spoedig onderhevig te zijn aan beschadiging, daar de zware ijzeren plaat boven den vuurhaard, hoewel gedeeltelijk door vuurvaste steenen beschermd, ten gevolge der groote hitte krom trekt en barst, hetgeen eene even kostbare als moeielijk uit te voeren reparatie vereischt. Daarbij is hij ook van minder nette afwerking.

Bij de „*Victoria*” en „*Venetian Dryers*” is de vuurhaard geheel afgescheiden van de machine, waarmede de vlammen in geen deele in aanraking kunnen komen. Alleen verbranden wel eens de vlampijpen, die door het vuur loopen, doch dit is een eenvoudige en goedkope reparatie.

De „*Sirocco Tea Dryer*”, waarvan reeds verschillende exemplaren op Java in werking zijn, werd niet alleen door ons, doch ook door de Ceylonsche planters afgekeurd, want de geringe quantiteit droge thee, welke deze machine per uur aflevert, staat in geene verhouding tot de kosten der machine, £ 90. Bovendien is ook *deze* machine al zeer spoedig onderhevig aan het verbranden van de ijzeren platen in den vuurhaard. Menigeen heeft zich door den schijnbaar billijken prijs laten verleiden om deze „Dryer” in gebruik te nemen, maar men zal wel zeer spoedig tot de conclusie komen, dat voor eene machine, die duurzamer is en meerdere capaciteit heeft, de dubbelen, ja zelfs drievoudige prijs gerechtvaardigd is, en wij zijn overtuigd, dat *of* de „Venetian”, *of* JACKSON'S Tea Dryer, class B, ook in Java spoedig den voorrang zal verkrijgen.

De JACKSON'S „Victoria”, Class A en B, zijn door de automatische werking wel wat kostbaar. De eenvoudiger JACKSON'S „Venetian Tea Dryer” is daarentegen voor ieder klein etablissement te bereiken, aangezien de prijs daarvoor, te Colombo geleverd, £ 128 bedraagt.

De „*Invincible Tea Cruster*,” waarbij het breken der thee geheel machinaal geschiedt, is zeer praktisch, hoewel van weinig capaciteit.

De door JACKSON'S mede uitgevonden „*Eureka Tea Sifter*” is echter naar onze overtuiging af te keuren, niet alleen wegens zijne groote kostbaarheid, £ 80, doch ook omdat het over zoovele zeven loopen van het blad de thee grijsachtig van kleur maakt.

Op het gebied van machineriën zijn de Engelschen ons verre vooruit. Daarom is het voor ons van het grootste belang om hen daarin op zijde te streven, door ons hunne goede machines aanteschaffen en allerwege op de thee-ondernemingen van Java in werking te brengen.

C. DE KINACULTUUR.

Ook omtrent kina kunnen wij, hoewel hierin eenigermate

tot de leeken behorende, enkele wellicht niet onbelangrijke mededeelingen doen.

Het ontginnen voor den aanplant van kina geschiedt op Ceylon zeer primitief. Het bosch wordt gekapt, de takken en het struikgewas worden verbrand, waarna de bodem plantklaar wordt geacht.

De tusschen 2000 en 7000 Eng. voeten hoogte aangelegene tuinen bestaan grootendeels uit aanplantingen van *Officinalis*, *Calisaya* *Morade* en *Verde*, *Succirubra* en *Ledger*. In de hoogste streken vindt men *Officinalis*, die tegenwoordig het leeuwenaandeel vormt, daar de *Succirubra* reeds voor het grootste gedeelte gerooid en geoogst is.

Ledgeriana types ontmoetten wij in zeer geringe quantiteiten en naar de resultaten te oordeelen der veilingen van Ceylon-kinabast, bezit men van dit voor Java zoo kostelijke type geene specimen van bijzonder hoog kini-negehalte.

Het planten van de kina geschiedde wederom, evenals dat van koffie en thee; met andere woorden, zonder terrassen aan te leggen of andere voorzorgsmaatregelen te nemen tegen het wegspoelen van den vruchtbaren bovengrond.

Behalve de aanplant van kina in de koffie- en theeplantsoenen, troffen wij nog uitgestrekte ondernemingen aan in de Onda- en Pusselawe-districten, waar men alleen kina had geplant.

Ook voor kina is de bodem van Ceylon arm aan voedende bestanddeelen en dit is naar onze meening waarschijnlijk eene der oorzaken, dat de kina in de hooge bergstreken reeds na eenige jaren sterft.

De plantwijdte der kinaboomen is ook op Ceylon zeer verschillend en wel van 6 tot 2 voet in het vierkant. Ook zagen wij ondernemingen, waarvan het plantsoen eenvoudig het aanzien had van een kreupelbosch, waar men bijna niet door kon komen. Zulk een bosch ontstaat door het omkappen der kinaboomen, waarvan de zaden op den grond bleven liggen, ontkiemden en opschoten,

om met de waterloten, die uit de stronken te voorschijn kwamen, nieuw jong plantsoen te vormen, waarvan nog altijd geoogst wordt.

Het kweeken der kina geschiedt in gewone zaadbedden, waarna de jonge plantjes op de speenbedden worden overgebracht. Het is bijkans onmogelijk eene beschrijving te geven van den ouderdom en de standikte der boomen, waarop zij in Ceylon geoogst worden, want van boomen van 6 à 7 jarigen leeftijd, zoowel als van 1 à 2 jarigen ouderdom, is reeds geoogst geworden. Wij zagen tal van boompjes ter hoogte van 3 à 4 voet en zoo dik als een duim, waarvan de bast reeds tot op een voet hoogte was afgeschaafd en wij meenen bijna met zekerheid te kunnen beweren, dat van de nog bestaande kina-ondernemingen tot van het kleinste boompje is geoogst geworden.

Dit rijp en groen oogsten van den kinabast is de oplossing van het raadsel, waardoor op Java onder de kinaplanters zooveel onrust werd teweeggebracht, hoe het mogelijk was, dat Ceylon in 1885 ruim 11½ miljoen Eng. ponden bast op de markt kon werpen. Men geeft daar geen acht op ouderdom of tijdstip, waarop de bast het rijkste aan kinine gehalte is, maar *wel* op de berichten uit Europa en begint te oogsten, wanneer de markt voor die basten gunstig wordt.

Hoewel op Ceylon reeds eene groote hoeveelheid kina-plantsoenen zijn geroid, blijven toch nog de bestaande aanplantingen van vrij veel beteekenis. Men schatte de totale met kina beplante oppervlakte in 1885 op 48.000 acres of 27.371 bouws, met ruim 70 miljoen boomen, meest van 4 à 5 jarigen ouderdom.

Het is echter zeer moeielijk, zelfs bij benadering op te geven, hoeveel acres met kina zijn beplant. Volgens de statistieke gegevens zijn 23.000 acres uitsluitend met kina beplant en bevindt zich de rest tusschen de koffie- en thee-plantsoenen, waarvan de juiste hoeveelheid niet is optegeven. Wij zijn echter overtuigd, dat op het cijfer van 48.000 acres veel valt aftedingen.

Volgens onze bescheiden meening is de vrees voor concurrentie voor de Java-planters *alléén* te duchten wat de *quantiteit* aangaat en *niet* de *qualiteit*. Deze meening aan Ceylonsche planters mededeelende, met de opmerking, dat, als Java in 1888 met eene groote hoeveelheid superieure basten aan de markt kwam, de prijzen der Ceylon-basten onfeilbaar zouden achteruitgaan, werd ons een en ander volkomen door hen bevestigd. Zij merkten daarbij van hunne zijde nog op, dat, sedert zij bevonden hadden, dat de kina in de hooger gelegen streken veel met koude en kanker te worstelen had, zij zich thans toelegden om superieure soorten (waarvan wij eenige pépinières met Ledger en hybriden aantreffen) in de meer vruchtbare valleien op eene hoogte van 3000 tot 4000 voet aantepflanzen.

Het trof ons bijzonder, dat, hoewel er op Java een groote vrees bestond voor eene niet vol te houden concurrentie met Ceylon, men toch van uit de Preanger op de meest onbekrompen wijze den Ceylonschen planters, natuurlijk tegen ruime betaling, in de gelegenheid stelde, om zich van kinazaden te voorzien. Toen wij onzen twijfel te kennen gaven, of het wel degelijk goede zaden geweest waren, werden ons de zakken en pakketten ver- toond, waarop de analyses, door den Heer MOENS gemaakt, vermeld stonden, zoowel van particuliere onder- nemingen afkomstig, als van de Gouvernements veilin- gen. Natuurlijk moest onze twijfel toen wel wijken.

Met het maken van enten heeft men op Ceylon wel proeven genomen, doch wegens de slechte uitkomsten en de groote uitgaven heeft men er van afgezien. Ook hierin blijkt het systeem van „quick returns”, in stede van intensieve cultuur, bij onze Ceylonsche vrienden den voorrang te bekleeden.

Wanneer de kinaboomen niet gekapt of gerooid worden, geschiedt het oogsten van den bast *alléén* door schrapen. Wij moeten erkennen, dat dit systeem van oogsten *zээр* goed wordt ten uitvoer gebracht, want wij troffen weinig groote boomen met vernieuwde basten aan, waarop zich

lidteekens vertoonden, die een gevolg zouden zijn van beschadiging van de cambiumlaag. Evenwel spreekt het van zelve, dat dit schraapsysteem, toegepast op boompjes van 1 à 2 jarigen leeftijd, van zeer nadeeligen invloed is.

Het drogen van den kinabast geschiedt gedeeltelijk op de ondernemingen zelve, doch wanneer de bast vervoerbaar is, brengt men ze naar de groote factorijen te Colombo over, waar hij meestal in de zon gedroogd wordt op uitgestrekte gemetselde droogvelden. Hierna perst men den bast door hydraulischen druk tot balen, welke zijn voorzien van een stevig jute omkleedsel en door bandijzer verzekerd. Door deze bewerking wordt een gewicht aan kinabast van 250 Eng. ponden verpakt in een baal van $30 \times 30 \times 15$ Eng. duimen afmeting.

Men deelde ons mede, dat dit eene besparing uitmaakt van ruim 50% aan vracht in vergelijking met de vroegere wijze van verpakking. De verzending van kinabast in niet geperste balen is slechts van zeer korten duur geweest, want reeds zes maanden na het begin van den uitvoering men in de factorijen te Colombo onmiddellijk over tot de aanschaffing van hydraulische persen.

De kosten in de factorijen voor het ontvangen, drogen, de gedeeltelijke sorteering, verpakking en transport tot aan boord, bedragen per Eng. pond 3 cents. Men beweert op Ceylon, dat, indien de bast voor tusschen de 5 en 7 pence verkocht wordt, er nog altijd winst op te behalen is. Dit moge over het algemeen waar zijn, waar is het ook, dat tijdens ons bezoek aan Ceylon er op de ondernemingen en in de factorijen aldaar een voorraad van 2 millioen Eng. ponden takbast aanwezig was, waarvoor op dat oogenblik 4 à 6 cents per Eng. pond geboden werd.

D. DE CACAO CULTUUR.

Omtrent cacao, mede eene der groote cultures van Ceylon, kunnen wij mededeelen, dat deze geplant wordt in de Dumbera- en Matale-districten op eene hoogte van 1000 tot 2000 Eng. voeten.

Wij brengen hier even in herinnering, dat reeds op het einde van de 18^e eeuw de cacaocultuur door de Nederlanders op Ceylon werd ingevoerd.

De totale uitgestrektheid, met cacao beplant, bedraagt ruim 12.000 acres of 6.842 bouws, welke bevredigende oogsten en prijzen opleveren. De oogst van 1884 — 1885 was 6758 centnerweight.

In het Dumbera district werden de meeste cacao-ondernemingen door ons bezocht en deze ondernemingen zijn de éénigen op het eiland, waar men voorzorgen had genomen tegen het afspoelen van den grond en waar men eene goede mestmethode heeft toegepast.

Cacaoboomen van ongeveer 8 jarigen ouderdom hadden een fraai voorkomen en wij merkten vele boomen op, waaraan zich ruim 200 kolven bevonden. Het trof ons echter, dat de boomen aldaar voor hunnen leeftijd kort van stuk waren, hetgeen zich waarschijnlijk laat verklaren door het stuiten der wortels op den rotsachtigen ondergrond.

Ook op *deze* ondernemingen heeft zich de drang naar „quick returns” doen gevoelen. Op de meesten hunner immers is de fout begaan om alle schaduwboomen weg te kappen, teneinde de cacao in korten tijd zoo vrucht dragend mogelijk te maken. Deze maatregel had tengevolge, dat de in ruime mate op Ceylon aanwezige *Heliopeltis Anthonii* zich van het terrein meester maakte en de jonge groenachtige takken aantastte, waardoor deze geleidelijk uitdrogen en afsterven.

In plaats van een geleidelijken vooruitgang der opbrengst zal ten gevolge van dien maatregel het tegenovergestelde plaats grijpen. En dat wij hierin gelijk hebben, bewijst de achteruitgang van den cacao-oogst op Ceylon sinds 1884.

Op ondernemingen echter, als Rajawelli I en II en Gondesala, waar men de schaduwboomen behouden heeft, is de oogst gelijk gebleven. Daarentegen zagen wij ondernemingen, waar groote uitgestrektheden cacao aanplant ten gevolge van het omkappen van de schaduwboomen door de vernielende werking van de *Heliopeltis* zoo goed

als uitgestorven waren. Om dit eenigermate te verhelpen, heeft men eene proef genomen met kunstmatige schaduw, dat wil zeggen, men heeft de gekapte boomen weder opgericht, de takken daarover gelegd en een en ander met droge bladeren bedekt. De uitwerking bleek op de ziekelijke boomen van grooten invloed te zijn, want zij begonnen op nieuw takken en bladeren te vormen, waarop zich na maanden nog geen *Heliopeltis* vertoonde.

Men plant de cacao op Ceylon in de laatste jaren eenvoudig uit de pit, die omgeven wordt door een dikken heg van 1 voet hoog, gevormd uit takken en bladeren, waar alleen in het midden eene kleine ruimte overblijft, om gelegenheid te geven aan het jonge boompje om door te schieten. Dit is eene zeer eenvoudige en eene zeer goedslagende plantmethode, welke veel aanbeveling verdient.

Dat de Ceylon-cacao hoogere prijzen behaalt dan die van Java moet alleenlijk geweten worden aan de bereiding.

Op Java wordt de cacao hoogstens twee dagen gefermenteerd, daarentegen op Ceylon 6 à 8 dagen, waarbij al naar gelang der weersgesteldheid toetreding van lucht zorgvuldig vermeden wordt.

De fermentatie geschiedt op Ceylon in gemetselde bakken met schuinen bodem, waarin aan de laagste zijde kleine openingen zijn aangebracht om de uitvloeiing der glucose te vergemakkelijken.

De droging geschiedt zoo spoedig mogelijk, zoowel door zonne- als door kunstmatige warmte.

Door de kortere fermentatie heeft de Java-cacao het aanzien als of zij onrijp geplukt is. Vergelijkt men deze met de Ceylon-cacao dan valt dadelijk de fraaie bruine kleur van de pitten der laatste soort in het oog. De Ceylon-cacao mist geheel en al de aan de Java-cacao eigen bittere smaak. Deze goede kwaliteit van Ceylon-cacao bracht in het begin van 1885 voor de 1^e soort 80 roepys per centnerweight op.

De kunstmatige droging geschiedt in droogkamers, waaraan een „exhalator” is aangebracht, die de vochtige

lucht uit de droogkamer zuigt. Deze methode hebben wij ook zien toepassen voor het drogen van kinabast. Echter verwarmt men de droogkamer nooit hooger dan 120° Fahrenheit, zoowel voor cacao als voor kinabast.

IV. Het Spoorwegvervoer.

In het voorgaand hoofdstuk gaven wij een overzicht van de groote cultures op Ceylon.

Wat ons daarbij steeds in de gedachte bleef is het feit dat de ondernemingen er met zoo weinig lasten te kampen hebben, en dit springt o. a. niet weinig in het oog, wanneer wij letten op den hoogst vrijzinningen geest, die aan de regeling van het spoorwegwezen er heeft voorgezeten.

Ook hierover dan een woord.

De krachtige wijze, waarop naar wij zagen de Engelsche planters de tegenspoeden, die hen troffen, hebben bestreden, zou te vergeefs zijn gebleken, zoo de in menig opzicht zeer navolgenswaardige wijze van koloniaal beheer in Ceylon hen niet tot grooten steun ware geweest. Al hunne geestkracht immers, en alle geldelijke hulp uit het moederland, hadden hen niets geholpen, zoo zij evenals de planters op Java onderworpen waren geweest aan pachtschat voor hunne gronden, die zij op Ceylon in *eigendom* bezitten, aan verponding, aan hoofdgelden voor de opgezetenen der ondernemingen, aan bedrijfsbelasting, aan uitvoerrechten als de op Java vigeerende, aan patentrecht en personeele belasting, aan paardenbelasting en wat voor lasten al niet meer! Tegenover al deze belastingen op Java, waar bijkans geen einde aan komt en waarmede *al* de cultuur-ondernemingen hier hebben te kampen, bestaat voor de planters op Ceylon slechts *éne enkele belasting*, en wel van 1.50 tot 2.50 ropijen *per jaar per onderneming*, zijnde het equivalent van den verplichten arbeid aan de groote wegen der Kolonie. Deze belasting komt geheel ten goede aan het fonds voor de openbare wegen, zoodat *indirect* deze gelden weder ten bate komen der ondernemingen door het vrije gebruik der inderdaad prachtige wegen.

Met eene helling van hoogstens 1 op 15 zijn deze wegen aangelegd door alle valleien, tot in de verste uithoeken en tot op hoogten van 7000 Eng. voet boven de oppervlakte der zee. Het wegennet heeft eene lengte van ruim 1300 Eng. mijlen of ruim 2000 kilometers. En dit zijn de hoofdwegen, terwijl tal van binnenwegen, gerangschikt onder de wegen 2e en 3e klasse, het verkeer nog meer in de hand werken. De 2e en 3e klasse wegen beslaan bijna 2000 Eng. mijlen of ruim 3200 kilometers.

Het geheele stelsel van wegen is uitgevoerd op last en voor rekening van het Gouvernement van Ceylon, dat nog steeds voortgaat aanzienlijke sommen daaraan ten koste te leggen. Zoo vinden wij in de uitgaven voor de kolonie over 1884, dat daaraan is besteed geworden in dat jaar eene som van 1.365.321 ropijen.

Het is dan ook geenzins te verwonderen; dat die schitterende wegen de planters op Ceylon in staat stellen om hunne karren, door twee sappies getrokken, met een last van 1000 kilogrammen bergop, of met een last van 1500 kilogrammen bergaf te vervoeren. Het behoeft wel geen betoog, dat de transportkosten door een en ander belangrijk verminderd worden.

Ook de spoorwegen met hunne lage tarieven dragen het hunne daartoe bij en men vergunne ons hierover in eenige vergelijkingen te treden tusschen Ceylon en Java. Voor het overige verwijzen wij den belangstellenden lezer voor dit saillante punt naar de Memorie, door de Soekaboemische Vereeniging van Beheerders van Landbouwondernemingen ten vorigen jare aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal aangeboden (bladz. 33—38).

De totale lengte der spoorwegen op Ceylon, die alle aan den Staat behooren, bedraagt $182\frac{7}{13}$ Eng. mijlen of $293\frac{741}{1000}$ kilometers, terwijl er op het oogenblik geene in aanbouw zijn. Zij hebben in totaal gekost 35.924.738 ropijen of in doorslag 196.758 ropijen per Eng. mijl, dat is 122.286 ropijen per kilometer.

De gelden voor den bouw dier spoorwegen zijn alle

gevonden worden uitsluitend uit leeningen ten laste van het Gouvernement van Ceylon.

Den 1en October 1867 werd de eerste spoorweg op Ceylon geopend. Telken jaren werd de opbrengst der spoorwegen aangewend tot amortisatie der voor de spoorwegen geleende gelden en zoo zien wij, dat nu, na 18 jaren exploitatie, de kolonie bogen kan op het *onbezwaarde bezit* van $1227\frac{1}{12}$ Eng. mijlen of $197\frac{273}{1000}$ kilometers spoorwegen, eene waarde vertegenwoordigende van ruim dertig millioen ropijen.

De totale lengte der Staats- en particuliere spoorwegen op Java bedraagt $831\frac{42}{1000}$ kilometers, terwijl de in aanbouw zijnde spoorwegen het net reeds in 1887 met $239\frac{855}{1000}$ kilometers zullen uitbreiden, dus in dat jaar de totale lengte der spoorwegen in exploitatie waarschijnlijk het cijfer van $1870\frac{897}{1000}$ kilometers zal bereiken.

De bouwkosten van de Staatsspoorwegen op Java werden uit de jaarlijksche *gewone inkomsten* van Nederlandsch-Indië bestreden. Zij vormen dus thans reeds het vrije, onbezwaarde bezit der koloniën, doch of een en ander wel strookt met de gezonde begrippen van staathuishoudkunde, om spoorwegen te bouwen uit de directe inkomsten van den Staat en daardoor het tegenwoordige geslacht de kosten te laten dragen van werken, die over eene halve eeuw wellicht nog in goeden staat zijn, in stede van, zooals elders ter wereld geschiedt, deze uit leeningen te bouwen en door jaarlijksche aflossingen daarvan ook volgende geslachten te laten deelen in de kosten voor den bouw van werken, waarvan ook zij profijt zullen trekken, laten wij aan meer bevoegden ter beoordeeling over.

Al zijn wij op Java tegenover Ceylon, wat de *lengte* van het ijzeren net aangaat, in gunstiger verhoudingen en al doet de voortgezette spoorwegbouw op Java ons dankbaar erkennen, dat men in deze richting niet stil zit, zoo zijn wij toch ten opzichte der *tarieven* in zulk eene ongunstige verhouding tegenover Ceylon, dat wij het raadzaam achten met enkele woorden en cijfers de aandacht daarop te vestigen. Wij zullen de vergelijkingen slechts

uitstrekken tot West-Java en den Preanger Staatsspoorweg, omdat wij daarover betere gegevens bezitten dan van de spoorwegen in Oost-Java. De belangen van het gewest, waar wij de beste jaren onzes levens doorbrachten, gaan ons te zeer ter harte, dan dat wij onverschillig zouden kunnen blijven voor vraagstukken, bij wier oplossing de welvaart van land en volk zoo nauw betrokken is en door het publiceeren van juiste gegevens zullen wij trachten, ook van onzen kant iets bijtedragen, om méér licht te doen opgaan over de quaestie der tarieven, waarentrent de meeningen nog altijd zoo uiteenloopen.

Wat de oorzaken betreft, die het personen- en goederenverkeer op de Preanger Staatslijn in den loop van 1885 zoo aanzienlijk hebben doen afnemen, lijdt het geen twijfel, dat tengevolge van den kleineren koffie-oogst en het achteruitgaan van meerdere landbouw-ondernemingen, er minder welvaart heerschte onder de bevolking en zij daardoor minder gebruik maakte van reizen per spoor. En diezelfde omstandigheden zijn ook niet zonder invloed kunnen blijven op het goederen-vervoer.

Het jaar 1885 was een even slecht koffie- als theejaar; hoe ruim aan den anderen kant de opbrengst van den rijstogst nu ook moge geweest zijn, in de aangrenzende gewesten was dit in niet mindere mate het geval, zoodat vraag naar Preanger rijst voor uitvoer naar elders zich in tegenstelling met andere jaren schier in het geheel niet vertoonde.

Dat die toestand altijd zoo blijven zal is niet aanneembaar. Reeds nu staat het vast, dat in den loop van dit jaar heel wat meer koffie, heel wat meer thee en vermoedelijk ook heel wat meer kina dan in 1885 zal te transporteeren vallen en mocht in de laatste helft van het jaar misschien vraag ontstaan naar Preanger-rijst, dan kan het niet missen of het goederen-vervoer langs den Preanger-spoorweg zal reeds dadelijk veel gunstiger verhoudingen gaan aantoonen. Maar al wordt dit het geval en al bereikt het goederenvervoer eenen tot dusver misschien nog

ongekenden omvang, dan is daarmee het vraagstuk, of de tarieven goed geregeld zijn, nog geenszins van de baan geschoven, en hierover zij het ons vergund de volgende opmerkingen aan beter oordeel te onderwerpen.

Het voor de Preanger Staatslijn bij Gouvernements Besluit van 7 Mei 1881, No. 4 vastgestelde tarief, werkt naar onze gemoedelijke overtuiging bepaald belemmerend; want het legt veel grootere lasten op het vervoer, dan waarmede onze mededingers in nabijgelegen koloniën, met name Ceylon, hebben rekening te houden.

Volgens eene met 1 Januari van dit jaar in werking getreden regeling, zijn de goederen-tarieven van den Staatsspoorweg op Ceylon vastgesteld als volgt:

a. VLAKTELIJN.

Van Colombo naar Kalutara.

Goederen 1 ^e klasse	16 ² / ₃	cent per Eng. ton en mijl.					
„ 2 ^e „	12 ¹ / ₂	„ „ „ „ „					
„ 3 ^e „	8 ¹ / ₃	„ „ „ „ „					

b. BERGLIJN.

Van Colombo naar Kandy, enz.

Goederen 1 ^e klasse,	25 ¹ / ₂	cent per Eng. ton en mijl.					
„ 2 ^e „	17	„ „ „ „ „					
„ 3 ^e „	8 ¹ / ₂	„ „ „ „ „					

Hierbij zij opgemerkt, dat op alle vlaktelijnen, die het vrije onbezwaarde bezit der kolonie uitmaken en waar de resultaten van de exploitatie gunstig waren, de goederen-tarieven voor alle klassen met 2 % zijn verhoogd; daarentegen op de berglijn, waarvoor de gesloten leeningen nog niet zijn afgelost en die door den achteruitgang der cultuurondernemingen in opbrengst verminderde, de goederen-tarieven voor alle klassen met 37 % (zegge zeven en dertig procent) zijn *verlaagd* geworden.

Wederom, getuigt deze maatregel niet van gezond economisch begrip? Men *regeert* er.

Met betrekking tot de Preangerlijn kan natuurlijk slechts sprake zijn van eene vergelijking met het tarief van den bergspoorweg op Ceylon en eene dergelijke vergelijking nu leert het volgende.

De thee van de onderneming Parakansalak wordt per spoor afgevoerd van de halte Paroeng Koeda en doorloopt tot Buitenzorg een afstand van 35 *baan* kilometers, die voor 49 *tarief* kilometers worden in rekening gebracht, zoodat per ton van 1000 kilogram eene vracht van *f* 7.10 is verschuldigd, wjl hier de thee onder de goederen 1e klasse is gerangschikt.

Op Ceylon behoort het artikel tehuis onder de goederen 2e klasse en voor een vervoer van 1000 kilogram over 35 kilometers, gelijkstaande met ongeveer $21\frac{3}{4}$ Eng. mijlen, is dus tegen $16\frac{4}{10}$ cent per Eng. mijl (de ropij gelijkstellende met één gulden en de Engelsche ton met 1016 kilogram), verschuldigd *f* 3.56, of *f* 3.54 per 35 kilometer *minder* dan volgens het tarief van de Preangerlijn.

Maar hier blijft het niet bij en volledigheidshave dient de vergelijking voortgezet te worden. Van Buitenzorg naar Batavia heeft onze thee nog een afstand van 58 kilometers of 35 Eng. mijlen te doorloopen, waarvoor ons (ook de Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij rangschikt het artikel in de 1^e klasse), *f* 6.80 per 1000 kilogram wordt berekend, en voor den afstand van Paroeng Koeda tot Batavia, of in het geheel $57\frac{3}{4}$ Eng. mijlen, wordt dus betaald *f* 13.90, terwijl voor hetzelfde traject volgens het Ceylonsche *bergtarief*, — en de lijn van Buitenzorg naar Batavia kan bezwaarlijk eene berglijn genoemd worden, — niet meer dan *f* 9.47 zou verschuldigd zijn; een verschil derhalve van *f* 4.43 per 1000 kilogram, dat bij een vervoer van 300.000 kilogram, waarop de bruto-oogst dit jaar vermoedelijk mag berekend worden, op ruim *f* 1300 te staan komt, of op bijna *f* 1800, wanneer voor het traject Buitenzorg—Batavia de berekening wordt gemaakt op de basis van het tarief voor de Ceylonsche vlaktelijn (1 Eng. mijl = 1609.3 Meters).

Voor belanghebbenden bij de koffiecultuur wordt het verschil nog veel aanzienlijker, want ten behoeve van het vervoer der koffie (en ook kinabast, terwijl voor thee een uitzonderingstarief nog in bewerking is), geldt op Ceylon een uitzonderingstarief, dat voor het traject van Kandy naar Colombo, een afstand van 75 Eng. mijlen of ruim 120 kilometer, 10.20 ropijen per Eng. ton of f 10.04 per 1000 kilogram bedraagt. Op dien voet zou het vervoer der koffie van Bandoeng naar Buitenzorg, een afstand van 155 baankilometers, of $96\frac{1}{3}$ Eng. mijlen, komen te staan op f 12.96 per 1000 kilogram. Doch in plaats van over den werkelijken afstand van 155 kilometers, betaalt men over 220 *tarief* kilometers, en zoo kost het transport van 1000 kilogram koffie van Bandoeng naar Buitenzorg, wjl ook *dit* artikel onder de goederen 1e klasse plaats neemt, f 25.80, of f 12.84 per 1000 kilogram *méer* dan op Ceylon voor een gelijk traject langs een oneindig moeilijker en kostbaarder lijn berekend wordt. (Het hoogste punt van den Ceylonschen bergspoorweg bedraagt 5377 Eng. voeten, terwijl tot op 6000 en 7000 Eng. voeten hoogte boven de zee cultuurondernemingen, hoofdzakelijk thee en kina, gevonden worden).

Voor eene koffiëonderneming als Siti-Ardja bijv., in de Oost-Preanger, maakt dit bij eene voortbrenging van 4000 pikols of 250000 kilogram een verschil van ruim f 3200 in het jaar.

De aanleg van de lijn Colombo-Kandy heeft gekost 17.385.000 roepies of 233.000 roepijen per Eng. mijl, terwijl de aanlegkosten der Preangerlijn, 182 kilometers, f 18.115.995 of f 99.452 per kilometer, gelijk ongeveer f 160.000 per Eng. mijl kostte.

Op den in aanleg *duurderen* spoorweg in Ceylon vigeeren derhalve tarieven, die soms ruim *de helft lager* zijn dan de tarieven van den per kilometer aanleg *goedkooperen* spoorweg op Java.

Wij zullen niet beweren, dat het de hooge spoorwegtarieven *alléén* zijn, die hier verlamvend werken op de

ontwikkeling van de particuliere landbouw-nijverheid, van wier meerderen of minderen bloei de toestand onzer staatsfinanciën in de allereerste plaats afhangt.

De schier in elk opzicht ten top gevoerde eischen der schatkist van het tegenwoordige regeeringsrégime, oefenen ongetwijfeld nog veel noodlottiger invloed uit, maar dat die spoorwegtarieven er toe medewerken om de ontluiking tegentehouden van veel, wat anders misschien tot verblijdende en voor de schatkist voordeelige ontwikkeling zou kunnen komen, kan onzes inziens moeielijk voor tegenspraak vatbaar zijn.

Met dat al is het een feit, dat op het oogenblik van de in de Preanger geteelde uitvoerproducten alles per spoor vervoerd wordt, wat voor vervoer vatbaar kan zijn; maar dat zulks ook het geval is met de producten van inländschen oorsprong en bestemd voor binnenlandsch verbruik, kunnen wij voor ons bezwaarlijk aannemen. En op goede gronden. Want juist naar dit onderdeel van het vraagstuk hebben wij een nauwgezet onderzoek ingesteld en de uitkomst daarvan doet ons eene geheel tegenovergestelde meening toegedaan zijn. Telkens toch, wanneer wij ons op reis begaven, hetzij per as of te paard langs den grooten weg, trok het groot aantal vrachtkarren, dat wij op onze tochten tegenkwamen, de aandacht en telkens wanneer de gelegenheid zich aanbood om de karrevoerders te vragen, waarom het aan hunne zorgen toevertrouwde goed niet per spoor werd verzonden, kregen wij ten antwoord, dat de spoorvracht te duur was. Doch algemeenheden kunnen ons niet nader brengen en daarom moge het hierbij vermeld worden, dat het aantal beladen vrachtkarren, die tusschen 23 Maart en 19 April 1886, dus in 28 dagen, te Paroeng Koeda gepasseerd zijn, het cijfer van 404 bereikte. Een niet onbelangrijk aantal voorzeker en hoezeer nu een deel er van wel altijd buiten den spoorweg zal blijven omgaan, is het dunkt ons, niet twijfelachtig, dat een billijk tarief een ander en niet onbelangrijk deel van dat vervoer naar den spoorweg zou trekken.

De *regeling van het tarief* beheerscht de quaestie van het spoorwegvervoer, en niet de van zekere zijde te berde gebrachte schroomvalligheid van den inlander, om van het eerst nieuwelings aan hem geopenbaarde vervoermiddel gebruik te maken. Onze Javanen en Soendaneezen mogen in ontwikkeling ten achteren zijn bij ons Westerlingen, zóó veel loopt hunne geaardheid niet uiteen met die van den kleinen man in Britsch-Indië en op Ceylon, dat zij niet even als deze partij zouden willen trekken van lage spoorwegvrachten voor het vervoer van hunne waren en hun eigen persoon, wanneer daartoe slechts aanleiding bestaan kan.

In Britsch-Indië vooral heeft de verlaging der tarieven soms wonderen gewrocht, óók met betrekking tot de verkregen financieele uitkomsten, en zonder het lage personen-tarief, dat op Ceylon in zwang is, zou de spoorweg aldaar, die een paar gewesten bedient, wier gezamenlijk zielental slechts $1\frac{1}{2}$ millioen bedraagt, niet telken jaren meer dan $2\frac{1}{4}$ millioen reizigers vervoeren, terwijl van de Preanger-lijn, een gewest doorloopende met 1.615.202 inwoners, of 4260 zielen per vierkante geographische mijl, ternauwernood door 260.000 reizigers wordt gebruik gemaakt.

Inderdaad steken de op Ceylon vigeerende personen-tarieven nog sterker dan de goederen-tarieven, bij die op Java en speciaal West-Java, af.

Vooraf zij vermeld, dat op *alle* spoorwegen van Ceylon wordt toegestaan een vrij vervoer van bagage van 100 Eng. ponden voor elken passagier 1e klasse; van 75 Eng. ponden voor elken passagier 2e klasse en van 50 Eng. ponden voor elken passagier 3e klasse.

Op Java daarentegen wordt slechts alléén aan de reizigers 3e klasse een vrij vervoer van 30 kilogram bagage toegestaan.

Om thans te beginnen met de vlaktelijn van Colombo naar Kalutara, vinden wij, dat de betaling voor dat traject, zijnde $27\frac{3}{4}$ Eng. mijlen, of $44\frac{649}{1000}$ kilometer, bedraagt:

voor reizigers 1 ^e klasse	1.75	ropijen.
„ „ 2 ^e „	1.12	„
„ „ 3 ^e „	0.55	„
„ koelies	0.27	„

In verhouding hiermede zou de vracht van Batavia naar Buitenzorg (58 kilometer of 36 Eng. mijlen) moeten bedragen:

voor reizigers 1 ^e klasse	f 2.30
„ „ 2 ^e „	„ 1.48
„ „ 3 ^e „	„ 0.72 ⁵
„ koelies	„ 0.49, in plaats van het hier vigeerende tarief respectievelijk van
voor reizigers 1 ^e klasse	f 6.30
„ „ 2 ^e „	„ 3.25
„ „ 3 ^e „	„ 1.12, terwijl men hier geen speciaal tarief voor koelies kent.

En nog aanmerkelijk grooter wordt het verschil bij de reis heen en weder, want evenals overal elders ter wereld zijn op Ceylon ter bevordering van het verkeer *retour-biljetten* verkrijgbaar gesteld, zelfs voor den duur van tien dagen, en daarvoor betaalt men van Colombo naar Kalutara en terug

in de 1 ^e klasse	2.75	ropijen
„ „ 2 ^e „	1.75	„
„ „ 3 ^e „	0.87	„ , gelijkstaande voor den afstand Batavia — Buitenzorg en terug met
voor de 1 ^e klasse	f 3 63	
„ „ 2 ^e „	„ 2.28	
„ „ 3 ^e „	„ 1.15, terwijl wij inderdaad voor die reis telkens te betalen hebben:	

in de 1 ^e klasse	f 12.60
„ „ 2 ^e „	„ 6.50
„ „ 3 ^e „	„ 3.24

Nu zijn wel is waar de personen-tarieven van de Westerslijnen van den Staat niet zóó schreeuwend hoog als die van de Nederlandsch Indische Spoorweg Maatschappij, maar toch komt eene reis van Batavia naar Bandong te staan op:

f 19.50 voor de 1e klasse.
 „ 12.05 „ „ 2e „
 „ 5.07 „ „ 3e „ of voor de heen- en terugreis
 bij elkaar op:

f 39.— voor de 1e klasse.
 „ 24.10 „ „ 2e „ ,
 „ 10.14 „ „ 3e „ , terwijl op den voet van het
 tarief van den Ceylonschen spoorweg voor een gelijk
 traject slechts zou verschuldigd zijn:

f 15,58 voor de 1e klasse,
 „ 10,39 „ „ 2e „
 „ 5,04 „ „ 3e „ !!

Schriller tegenstelling is schier niet denkbaar en alleen hierin ligt naar onze overtuiging de verklaring, dat alhier van het vervoer per spoor, zoo door Europeanen als inlanders, betrekkelijk weinig gebruik wordt gemaakt.

Het *reizen blijkt te duur*, en ook in dit opzicht is, vreezen wij, de inhaligheid bezig de wijsheid te bedriegen, want wie niet dringend op reis moet, ziet er tegen op om zich de betrekkelijk groote uitgaven van eene spoorwegreis te veroorloven, en van daar ook het verschijnsel, dat men het publiek hier vrij algemeen van eene lagere klasse ziet gebruik maken, dan waarin velen met het oog op hunne maatschappelijke positie anders zouden plaats nemen.

Eene inderdaad noemenswaardige verlevendiging van het verkeer langs de Preanger-lijn kan, naar onze wijze van zien, *alléén* verwacht worden van eene *zéér ingrijpende verlaging der tarieven*, zoo voor het goederen- als voor het personenvervoer; in één woord, *van de invoering van eene tariefregeling, als ten grondslag ligt aan het spoorweg vervoer op Ceylon*.

Doch, gelijk in zoovele zaken, kan alleen de ervaring leeren, welke gevolgen een dergelijke maatregel hebben zal, en daarom komt het ons voor, dat het aanbeveling verdient om althans in den aangegeven zin eene ernstige proef te nemen, desnoods met het voorbehoud om

eerlang tot de vroegere of eenige andere regeling terug te keeren, wanneer het op afdoende wijze mocht blijken, dat die proef niet aan de gestelde verwachtingen beantwoordt.

Ten laatste zij nog medegedeeld, dat op alle stations en haltes van de Ceylon-spoorwegen postkantoren geopend zijn en dat zich in de doorgaande treinen op de hoofdlijnen restaurant-wagens bevinden („refreshment cars”), waar de passagiers hun ontbijt kunnen gebruiken.

V. Besluit.

Hebben wij in de voorafgaande bladzijden getracht den lezer eenig denkbeeld te geven van de omstandigheden, die het bestaan en de werking der cultuurondernemingen op Ceylon beheerschen, en nu laatstelijk de cultuur van den theeheester een vlucht hebben doen nemen, waardoor een nieuw tijdperk van bloei en welvaart aan dat eiland gewaarborgd schijnt, — wij vonden daarbij tevens gelegenheid om er op te wijzen, met hoeveel ongunstiger verhoudingen de particuliere landbouwnijverheid op Java heeft rekening te houden en zoo ligt als het ware reeds het antwoord voor de hand op de vraag, hoe het komt, dat men de theecultuur of Ceylon binnen een tijdsverloop van nog geen vijf jaren eene uitbreiding heeft zien erlangen, die weldra als in het niet zal doen verzinken alles, wat in dit opzicht op Java in een tijdsverloop van meer dan vijftig jaren is kunnen worden tot stand gebracht.

Dat Java's bodem zich voor de teelt van den theeheester eigent; dat het klimaat, van westelijk Java althans, er zeer geschikt voor is; dat Java thee kan leveren, die in qualiteit niet voor die van Assam of Ceylon behoeft onder te doen; dat schier geen cultuur zoo in den smaak valt van de inlandsche bevolking, — hieromtrent is sedert lang geen twijfel meer mogelijk. In dit opzicht waren dus alle omstandigheden in het voordeel van Java en in verband daarmee had men mogen verwachten, dat de theecultuur alhier eene ontwikkeling zou hebben erlangd, die haar

eenigermate althans gelijken tred zou hebben doen houden met de vorderingen, die zij sedert 1860 in Britsch-Indië gemaakt heeft; maar dit is tot nadeel van land en volk niet het geval geweest, om de eenvoudige redenen, dat onze Regeering tegenover de particuliere landbouw-nijverheid in deze gewesten een gedragslijn heeft gevolgd, in lijnrechte tegenstelling met hetgeen op dit gebied steeds de leidende gedachte is geweest van den Britsch-Indischen wetgever, die, om de woorden te bezigen van den heer VAN GORKOM op bl. 335 van zijne *Oost-Indische Cultures in betrekking tot handel en nijverheid*, „vóór alles productief making van den bodem beogd.” „Tevreden,” dus vervolgt de heer VAN GORKOM, „met de indirecte voordeelen, die daaruit noodwendig voortvloeien moeten, zocht men aldaar de algemeene ontwikkeling en welvaart van het land niet in het belasten van hen, die door intellect en kapitaal geroepen zijn grootsche ondernemingen op touw te zetten en met uitzicht op een billijke belooning voor hunne risico's en zorgen vol te houden.”

Hoe het hier in dit opzicht gesteld was behoeft onzerzijds voorwaar geen opzettelijke aanduiding meer. Met onwraakbare cijfers en feiten werd het duidelijk gemaakt in onze reeds meermalen ter sprake gebrachte Soekaboemische Memorie en onwederlegbaar blijft de opmerking van het als bijlaag daaraan toegevoegde request van crediet-instellingen en handelshuizen te Batavia van 7 Augustus 1884, dat, wanneer de lasten, hier op de voortbrenging drukkende, en waarvan de productiekosten dus voor een goed deel afhangen, vergeleken worden met de eischen, die de fiscus in Britsch-Indië en op Ceylon aan de daar gevestigde Europeesche landbouw-industrieelen stelt, het inderdaad niet mogelijk is om de juistheid te loochenen van de onlangs gemaakte gevolgtrekking, „dat de fiscaliteit loodzwaar op Nederlandsch-Indië drukt, dompende wat begint „op te flikkeren, knottende wat zich begint te verheffen, „kortwikkende wat de vleugels begint uit te slaan.”

Hierin, en hierin alleen ligt de oorzaak van de geringe beteekenis, die de theecultuur op Java tot dusver heeft

verkregen. Het is der Regeering met de aanmoediging en de bevordering dier cultuur, die eenmaal een rijke bron van volkswelvaart had *kunnen* worden, nooit ernst geweest. Zij zag in hen, die van de cultuur hun werk wilden maken, altijd een min of meer vijandig element, en vraagt men waarom? dan raadplege men slechts de indertijd door velen als een evangelie beschouwde Memorie van toelichting van de zoogenaamde Cultuurwet van 1865, door den toenmaligen Minister van Kolonien FRANSEN VAN DE PUTTE aan de Tweede Kamer ingediend. Daar toch lezen wij aan het slot van § 4 van hoofdstuk IV het volgende:

Uitbreiding der theecultuur moet evenwel, naar 's ministers oordeel, niet dan na grondig onderzoek worden toegelaten, naardien zij, bij name in de Preanger-Regentschappen, altijd eenigermate schadelijk voor de gouvernement's koffiecultuur moet worden geacht.

De gouvernement's koffiecultuur, dit was en bleef het heilige huisje, waaraan tot geen prijs mocht geraakt worden.

Haar te beschermen tegen elke inbreuk van den kant van eigenbelangzuchtige fortuinzoekers, moest van zelf het streven worden van elken staatsdienaar, die niet onverschillig was voor het oordeel van zijn meerderen, en van daar aan den eenen kant eene soms jaren durende vertraging in het afdoen van aanvragen tot afstand van grond voor particuliere landbouwondernemingen, terwijl aan den anderen kant alles bedacht werd om door opvoering van fiscale lasten te zorgen, dat aan de schatkist een goed deel zou verzekerd worden van de vruchten, die de onderneming misschien eenmaal zou *kunnen* afwerpen. Het beginsel, door de tegenstanders van het gouvernement's cultuurstelsel vroeger niet zonder ophef in hun vaandel geschreven, dat het verkeerde (conservatieve) politiek is om *direct* in 's lands schatkist te storten wat er slechts *indirect* in behoort te komen (1), werd zonder blikken of

(1) G. H. BETZ, *Politieke beschouwingen*. Tweede gedeelte: Koloniale politiek. 's Gravenhage, 1867; bl. 80.

blozen over boord gezet van het oogenblik, dat zij op den gang van zaken invloed begonnen uit te oefenen, en thans kan Nederlandsch-Indië er zich op beroemen, dat, gelijk in het zooeven aangehaald adres van Augustus 1884 zoo terecht werd opgemerkt, in geen land ter wereld, dat zich in het bezit van een beschaafde regeering verheugt, de lasten op den landbouw drukkende tot een zoodanige hoogte zijn opgevoerd als dit in deze gewesten ter betere stijving van de schatkist het geval is.

Dat dientengevolge de ontwikkeling van de particuliere landbouw-nijverheid alhier achterlijk moest blijven bij die van Britsch-Indië en Ceylon, waar milder begrippen gehuldigd worden, en men in den Europeeschen landbouw-ondernemer niet, gelijk hier, een vijand, maar een steun van den Staat ziet, ligt voor de hand, en, dit is te meer te betreuren, omdat het voorbeeld van ginder ons leeren kan hoe de algemeene volkswelvaart en het welzijn van den Staat zelf ten nauwste samenhangt met den meerderen of minderen bloei van de particuliere landbouw-nijverheid.

Op treffende wijze komt dit uit, wanneer wij den loop van zaken op Ceylon nagaan. Immers zoolang het alklaar met de koffiecultuur goed ging, liet ook de toestand van de financiën van het eiland weinig te wenschen over. Naarmate de cultuur zich uitbreidde namen ook de inkomsten van den Staat toe om in 1877, het jaar waarin de uitvoer van plantage-koffie 850000 cwts. bedroeg, tot het nog ongeken- de cijfer van ruim Rs. 17 millioen te stijgen; maar sedert gingen de koffieuitvoeren en de inkomsten van de schat- kist gestadig achteruit, want repectievelijk bedroegen de

	uitvoer v. koffie (1)	de staatsinkomsten
in 1877	974.000 cwts	Rs. 17.026.000
„ 1878	632.000 „	„ 16.463.000
„ 1879	780.000 „	„ 14.749.000
„ 1880	657.000 „	„ 13.849.000
„ 1881	438.000 „	„ 13.686.000

(1) „Plantation” en „native” koffie te zamen.

in 1882	465.000 cwts	Rs. 12.162.000
„ 1883	306.000 „	„ 12.397.000
„ 1884	299.000 „	„ 12.402.000

Tengevolge van dien achteruitgang der koffiecultuur liepen de inkomsten van Ceylon van Rs. 17.026.000 in 1877 terug tot Rs. 12.162.000 in 1882; eene vermindering dus van 30 procent, die uit den aard der zaak groote bezorgdheid wekte (1), en in laatstgenoemd jaar aanleiding gaf tot het benoemen van een speciale commissie „to consider and inquire into the public expenditure to advise whether any and what saving can be effected in the annual charges, due regard being had to vested interests and to the maintainance of the efficient administration of the Island.”

Onder dagteekening van 13 Februari 1883 bracht die commissie haar rapport uit, blijkens hetwelk door een vermindering van de ambtelijke bezoldigingen, met inbegrip van die van den Gouverneur, en andere bezuinigingen, een besparing voor 1883 van Rs. 397.740 zou kunnen verkregen worden, terwijl een herziening van het tarief van invoerrechten eene meerdere inkomst van Rs. 201.650 zou kunnen opbrengen; maar het blijkt niet, dat aan die voorstellen uitvoering is gegeven, misschien wel omdat de zaken in den loop van 1883 een beter aanzien kregen, in verband met de buitengewone vlucht, die de theecultuur juist toen begon te nemen. Zij bracht weder leven en verkeer in streken, die op het punt stonden verlaten te worden, en onder den invloed hiervan begonnen de inkomsten van de schatkist weder te stijgen, zoodat voor het loopende jaar 1886 op een ontvangst van Rs. 13.120.000 of c^a. 1 miljoen ropjen meer dan in 1882 gerekend wordt.

(1) „The financial prosperity of Ceylon was for long so intimately bound up with the fluctuating fortunes of its main staple of export, coffee, that the progressive decline in the production of that article justified the most serious apprehension in regard to the prospects of the Island.” Letter of the Governor of Ceylon to the earl of Derby, July 17, 1885; in *Papers relating to H. M. Colonial Possessions*; London, 1885; p. 181.

Dit resultaat is verkregen zonder eenige belastingverhooging, enkel en alleen tengevolge van den hernieuwden bloei van de particuliere landbouwondernemingen, — en door dien zelfden factor is Assam een van de meest welvarende gewesten van het Britsch-Indische rijk geworden, want tegen Rs. 8.367.000 aan ontvangsten bedroegen de uitgaven van dit gewest in 1882/3 niet meer dan Rs. 5.849.000.

Volkomen terecht mocht dan ook de in 1877 afgetreden Gouverneur van Ceylon Sir WILLIAM GREGORY, bij het nederleggen van zijne betrekking er zich op beroemen, dat hij door zijn streven om de Europeesche landbouw-nijverheid aan te moedigen en te steunen werkzaam was geweest in het belang van het algemeen. („In encouraging European enterprise I have been furthering the general interests of the colony”). En nu wane men niet, dat gelijk ons te Singapere door een repatricerend hoofdamtenaar, wiens naam op Java min of meer vereenzelvigd is met het in de laatste jaren alhier gehuldigd stelsel van fiscaliteit à outrance, werd opgemerkt, het de inlandsche bevolking op Ceylon is, die het natuurlijk ontgelden moet, wanneer den Europeeschen planter zoo goed als geene lasten worden opgelegd; want men heeft het als bijlaag hierachter opgenomen overzicht van de inkomsten en uitgaven van Ceylon over het jaar 1884 slechts te doorloopen om tot de overtuiging te komen, dat ook de arme inlander aldaar in nog sterker mate dan zijn Westersche broeder bevrijd is van de lasten, die zijn natuurgenoot op Java het leven ondragelijk dreigen te maken.

Wanneer een vijf en twintig jaren geleden een werkelijk vrijzinnige politiek in Nederlandsch-Indië toepassing had kunnen erlangen, en men voor goed gebroken had met het hinken op twee gedachten, door in naam wat te doen voor de particuliere cultuur, maar in de daad te zorgen dat hare uitbreiding niet schaden zou aan de belangen der alleen zaligmakende Gouvernements cultures, zou Java op dit oogenblik en Britsch-Indië en Ceylon op het gebied van de theecultuur vóór zijn, en zou wellicht ook Sumatra, waar de klimatologische verhoudingen voor dezen tak van

landbouwnijverheid nog wèl zoo gunstig zijn als op Java, een niet onbelangrijk theevoortbrengend gewest kunnen zijn geworden. Maar thans is het te laat om in dit opzicht nog veel van de toekomst te verwachten en zelfs voor de reeds van vroeger dagteekenende ondernemingen zal het moeite en inspanning genoeg kosten om op den duur aan de mededinging van de naburige thee produceerende landen het hoofd te bieden, want op grond van ons persoonlijk onderzoek herhalen wij met nog inniger overtuiging dan vroeger de woorden, voorkomende aan het slot van onze Soekaboemische Memorie van voorleden jaar:

Alleen van eene radicale wijziging der voorwaarden, waarop de erfpachtslanden zich tegenover 's lands fiscus verhouden, is voor de toekomst een betere staat van zaken te wachten. Het is niet de afschaffing van de eene of andere op zich zelf staande belasting, zooals de uitvoerrechten b. v., die eene gewenschte redding brengen kan. Met het tot dusver gehuldigde begrip, dat de schatkist van de met behulp van Europeesch kapitaal in ontginning gebrachte gronden grootere directe baten trekken moet dan wanneer die gronden door de inlandsche bevolking zelve waren ontgonnen, behoort voor alles te worden gebroken om tot een werkelijk gezonden toestand te kunnen geraken, en ter bereiking van dat doel zal derhalve moeten worden afgezien van de verdere heffing van verpondingslasten en hoofdgelden, en zal de erfpachtscanon, waar die van bestuurswege vastgesteld en niet door soms roekelooze concurrentie tot een onzinnig peil werd opgevoerd, zich voor den vervolge zooveel mogelijk behooren te regelen naar het bedrag van de landrente, die de Javaan voor in cultuur gebrachte drooge velden heeft te betalen. Op dien voet zullen de koffie-, thee- en kinaplanters in dit gedeelte van Java althans de mededinging met Britsch-Indië en Ceylon misschien kunnen volhouden; doch wordt door te groote vasthoudenheid van den kant der Regeering aan de opvatting, dat de erfpachtslanden in de eerste plaats moeten worden dienstbaar gemaakt aan de eischen van den fiscus, die mededinging onmogelijk gemaakt, dan staat aan de planters op Java en met hen aan een groot deel van Java's bevolking eene donkere toekomst te wachten.

Mochten de voorafgaande bladzijden er iets toe kunnen bijdragen om deze opvatting van het vraagstuk van welks oplossing de welvaart en den bloei van deze gewesten voor een groot deel afhankelijk zijn, meer algemeen ingang te doen vinden, dan zullen wij ons ruimschoots beloond achten voor de opofferingen, die wij ons hebben moeten getroosten om met eigen oogen na te gaan hoe het in dit opzicht bij onze Engelsche naburen gesteld is.

INKOMSTEN VAN CEYLON OVER 1884.

INKOMSTEN.	1884.	OPMERKINGEN.
	<i>Ropijen.</i>	
Saldo van vorige jaren	312.840	
In- en uitvoerrechten	2.753.764	
Rechten op het delven van graphiet (plumbago)	45.507	Tot nu toe de eenige delfstof van Ceylon. Het recht tot het delven wordt geheven als uitvoerrecht.
<i>Havengelden:</i>		
Uitklaren der schepen	30.042	
Boot- en Ankerage-gelden	1.105	
Loodsen	43.231	Voor de verbetering van de haven van Colombo stond de Min. v. Kol. toe £ 800.000, waarvan £ 705.000 is verwerkt (1884, alles gevonden uit leeningen ten laste van het Gouv. v. Ceylon.
Colombo Harbour: geheven rechten en huur van gronden door particulieren	378.819	De verkoop <i>is eigendom</i> van woeste gronden vormt een belangrijk percentage der jaarlijkse inkomsten.
<i>Landverkoop:</i>		
Woeste gronden	424.839	Totale oppervlakte rijstvelden 604.464 a.
<i>Grondlasten:</i>		
Op de rijstvelden	864.333	" " koornvelden 108.733 "
" " koornvelden	37.340	" " kaneel & and. tuin. 36.065 "
" " tuinen (kaneel en andere)	16.429	
Afkoop van tienden	2.494	
Huur van domeingronden	15.034	Dit is de opbrengst van licencies van het bebouwen van nog onbelaste gronden.
Licencies voor het delven naar graphiet	1.054	
Diversen	2.105	
<i>Andere belastingen:</i>		
Tollen van bruggen, kanalen, enz.	332.615	Van bruggen, wier bouw meer dan 5000 ropijen koste, worden tolln gegeven.
Huur van Gouvernements gebouwen en huizen	35.467	
<i>Licencies:</i>		
Voor den verkoop van Arak, Rum en Palmwijn	1.402.199	
Branderijen en stokerijen	20.400	
Groothandelaars	2.700	
Verkoop in het klein van zout	28.664	
Opium	3.200	
Chank-visscherij	2.875	
Voor het uitvoeren of dooden van olifanten	4.200	
<i>Zegelbelasting</i>	741.707	
<i>Belasting op huizen</i>	35.082	
<i>Posterijen:</i> Verkoop van postzegels van gestempelde briefcouverten	225.956	
<i>Boeten en verbeurdverklaringen:</i>		
Gerechts-, districts- en politiehoven	41.669	
Residenten (Government Agents)	564	
Andere Departementen	1.578	
<i>Gouvernements schepen</i>	54.455	Zijnde o. a. 1 koloniale Stoomboot.
<i>Verkoop van Gouvernements eigendommen:</i> Zout	819.541	
Arak en Rum	186	
Koloniale waren	4.167	
te transporteeran	8.701.207	

IMKOMSTEN.	1884.	OPMERKINGEN.
	<i>Ropjen.</i>	
Getransporteerd.....	8.701.207	
Timmerhout	227.831	
Maten en Gewichten.....	39	
Onbruikbare gereedschappen....	2.470	
Opbrengst Botanische Tuinen...	2.696	
Oogst van domeingronden.....	1.444	
Toevallige baten.....	2.407	
<i>Terugbetalingen:</i>		
Aan het Geneeskundig Hulpfonds.	76.994	De hoofdbronnen dezer inkomsten
- Hospitaal kosten.....	13.904	zijn in het 2e. hoofdstuk vermeld.
Verkoop Officieele Courant.....	7.803	
Schoolgelden, boeken, enz.....	30.999	
Onderhoud van gevangenen.....	3.294	
Waarde van verloren gereedschap	1.030	
Waarde van den door gevangenen		
verrichtten arbeid (Prison labor).	32.935	Dit vormt het door particulieren voor
Aan Civiel Geneeskundige uit-		de verpleging terugbetaalde bedrag.
gaven voor hospitalen.....	15.228	
Passage gelden van immigranten		
(koelies).....	9.499	Op de Gouvernements veerbooten.
Collecten op begraaftplaatsen....	2.767	
Opslaan van biskruid.....	1.315	
Irrigatie werken.....	58.185	
Opmetingskosten van verkochte		Ten koste der koopers.
domeingronden	165.330	
Politiekosten binnen de gemeen-		Deze kosten worden door de Ge-
ten.....	96.601	meeuten terugbetaald.
Toevallige baten.....	55.076	
<i>Diverse Ontvangsten:</i>		
Te veel gedane betalingen terug		
ontvangen	161.051	
Pensioenfondsen voor weduwen ...	540	
Pionier pensioen.....	3.115	
Onopgevraagde Deposito's	1.385	
Toevallige baten.....	22.934	
<i>Interest van "Loan Board Funds."</i>	24.068	
Van saldo ontvangsten vorige ja-		
ren	17.239	
Van geldbeleggingen.....	121.643	
<i>Pareloisscherij.</i>	33.658	
<i>Bijzondere Ontvangsten:</i>		
Loonen voor het afgeven van koop-		Voor den verkoop der domeingron-
acten.....	8.827	den.
Toevallige baten.....	8	
<i>Spoorwegen:</i>		
Ontvangsten der exploitatie	2.543.166	
<i>Telegrafen:</i>		
Ontvangsten.....	55.677	
Totaal Inkomsten.....	12.402.365	
Vermeerlering, vergeleken met		
1883	5.787	

UITGAVEN VAN CEYLON OVER 1884.

UITGAVEN.	1884.	OPMERKINGEN.
	<i>Ropijen.</i>	
Salarissen en emolumenten van burgerlijke ambtenaren.....	4.415.634	Waaronder de bezoldiging van den Gouverneur van Ceylon 80.000 ropijen
Pensioenen en verlofsgelden...	605.402	
Dienst der monopolies.....	600.496	Waaronder o. a. is begrepen zout en brandstof voor de spoorwegen.
Justitie	186.240	Het zout kost de Regeering van Ceylon ongeveer 40 cents per centnerweight.
Eeredienst	3.170	Het wordt verkocht tegen 2 $\frac{1}{2}$ cent per Eng. pond, zoodat 1.85 ropijen per centnerweight verdiend wordt.
Toelagen voor liefdadige doeleinden	46.568	Door duurderen verkoop van het zout voor uitvoer, stijgt dit cijfer tot 2.11 ropijen winst per centnerweight.
Onderwijs	263.356	
Hospitalen en Geneeskundige Dienst	422.183	Waaronder ook begrepen de kosten, vallende op de reizen van den Gouverneur van Ceylon en gevolg.
Politie	105.904	
Gevangeniszen	339.842	
Huurkosten van diverse.....	2.792	
Transportkosten.....	96.113	
Subsidiën voor het overbrengen van de Mails.....	258.986	
Openbare Werken en gebouwen.	114.616	
Wegen, straten, bruggen en kanalen.....	1.365.321	
Diverse diensten	159.025	
Interesten.....	524.558	Vallende op leeningen, gesloten ten behoeve der Colombo Havenwerken en Colombo Waterworks.
Koloniale waren.....	34.782	
Uitgaven voor de Militaire Bezetting.....	1.085.844	
Gouvernements schepen.....	60.725	
Terugbetaald voor geheven rechten, enz.....	49.392	
Voor het Gouvernement ont-eigende gronden.....	2.514	
Immigratie Dienst.....	75.450	Dit cijfer is door de bekende vermindering van het aantal aankomende koelies verminderd
Dienst van de Spoorwegen.....	1.507.788	Tengevolge van het trekken van wissels door het Gouvernement van Ceylon op de Kroon-Agenten der Kolonie te Londen.
Verlies op de wissels.....	41.518	
Totaal Uitgaven.....	12.318.218	
De Inkomsten van 1884 waren 12.402.365 Ropijen.		
De Uitgaven do. 12.318.218 "		
Voordeelig saldo derhalve 88.147 Ropijen.		